

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Přirodovědecká fakulta

Katedra rozvojových a environmentálních studií

Marie AMBROZKOVÁ

**Udržitelný komunitní rozvoj v ČR se zaměřením na
sousedské komunity**

Bakalářská práce

Vedoucí práce: Mgr. Martin SCHLOSSAREK, Ph.D.

Olomouc 2020

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci vypracovala samostatně a veškeré použité zdroje jsem uvedla v seznamu literatury.

V Olomouci dne

.....

Podpis

Poděkování

Děkuji Mgr. Martinu Schlossarkovi, Ph.D. za vstřícný přístup, odborné vedení a cenné rady, které mi pomohly při vypracování této práce.

Mé velké poděkování patří zástupcům tří sousedských komunit Markétě Ubíkové, Tomáši Adamci a Marku Šálkovi, kteří mi ochotně poskytli rozhovor a podělili se o radosti i strasti jejich fungování.

Na závěr patří speciální díky i mé (studentské) komunitě B. Děkuji za vaši neutuchající podporu.

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI
Přírodovědecká fakulta

Akademický rok: 2018/2019

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE
(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: Marie AMBROZKOVÁ
Osobní číslo: R17596
Studijní program: B1301 Geografie
Studijní obor: Mezinárodní rozvojová studia
Téma práce: Udržitelný komunitní rozvoj v ČR se zaměřením na sousedské komunity
Zadávající katedra: Katedra rozvojových a environmentálních studií

Zásady pro vypracování

Tato bakalářská práce se zaměřuje na komunitní rozvoj v České republice. Podrobnější pohled bude věnován sousedským komunitám. V práci budou definovány základní pojmy udržitelnost a sousedská komunita. Bude také charakterizována kohezí komunita a vztah koheze komunity a vybraných znaků udržitelnosti. Práce bude obsahovat analýzu faktorů, které ovlivňují funkčnost komunit, jakožto i nástin politik, které přispívají k rozvoji komunitního života.

Rozsah pracovní zprávy: 10 – 15 000 slov
Rozsah grafických prací: Podle potřeb zadání
Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam doporučené literatury:

Buckner, J. 1988. The Development Of An Instrument To Measure Neighborhood Cohesion. American Journal of Community Psychology 16, 771-791.
McMillan, D.W., Chavis, D.M. 1986. Sense of community: A definition and theory. American Journal of Community Psychology, 14(1), 6-23.
Roseland, M. 2000. Sustainable community development: integrating environmental, economic, and social objectives. Progress in Planning 54(2), 73-132
Baunerová, A. 1998. Práce s veřejností a místní Agenda 21. 1. vyd. Praha: Ministerstvo životního prostředí ČR : Český ekologický ústav
Kolektiv Konsorcium SPROR Plus. 2007. CESTOVNÍ RUCH A UDRŽITELNÝ ROZVOJ. Praha: Ministerstvo pro místní rozvoj ČR

Vedoucí bakalářské práce: Mgr. Martin Schlossarek
Katedra rozvojových a environmentálních studií

Datum zadání bakalářské práce: 10. dubna 2019
Termín odevzdání bakalářské práce: 30. dubna 2020

V Olomouci dne 22. května 2019

L.S.

doc. RNDr. Martin Kubala, Ph.D.
děkan

doc. RNDr. Pavel Nováček, CSc.
vedoucí katedry

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá sousedskými komunitami a komunitním rozvojem, který se v nich odehrává. Práce přibližuje základní pojmy komunita, sousedská komunita a komunitní rozvoj. Sousedskou komunitu zároveň kategorizuje do tří úrovní podle rozvinutosti. Práce se dále zabývá analýzou a klasifikací faktorů, které přispívají k rozvoji sousedské komunity. Třemi skupinami faktorů, které rozvíjejí sousedskou komunitu jsou: motivace rezidentů sousedskou komunitu rozvíjet, faktory podmiňující větší příležitost k setkávání, a faktory vedoucí k vyššímu propojení obyvatel sousedství. Rozvinutá sousedská komunita má dopady na jednotlivce, na sousedství, i za hranice sousedství včetně aktivit podporujících udržitelnost. Práce dále shrnuje situaci komunitního rozvoje a sousedských komunit v České republice. Práci doplňují případy tří konkrétních sousedských komunit z ČR. Ve vesnici Moravičany, pražské čtvrti Tejnka a sídlišti Riviéra ve Frýdku-Místku se potvrdil vliv různých faktorů na rozvoj sousedské komunity i jejich nejrůznější dopady.

Klíčová slova: komunitní rozvoj, sousedské komunity, lokální komunity, Česká republika, sousedství, komunita

Abstract

The bachelor thesis focuses on neighbourhood communities and the community development, which takes place in them. The thesis introduces the basic concepts of a community, a neighbourhood community, and a community development. It also categorizes a neighbourhood community according to its development. Furthermore, the thesis describes and classifies factors, which contribute to the development of a neighbourhood community. The three groups of factors are: a motivation of the residents to develop a neighbourhood community, the factors which give a bigger opportunity for the residents to meet and the factors which promotes better connectivity between the residents of the neighbourhood. A developed neighbourhood community has the implications on individuals, on the neighbourhood and beyond the neighbourhood, including the activities promoting sustainability. Moreover, the thesis presents the situation of a community development and neighbourhood communities in the Czech Republic. The thesis is complemented with three cases of neighbourhood communities in Czechia. The influence of various factors on the development of the neighbourhood communities was confirmed in the neighbourhood communities in Moravičany village, in Prague's district Tejnka and in the housing estate Riviéra in Frýdek-Místek, as well as their various impacts.

Key words: community development, neighbourhood communities, local communities, the Czech Republic, neighbourhood, community

Obsah

Seznam tabulek	9
Seznam zkratek	9
1 Úvod	10
2 Cíl práce	11
3 Metody	12
4 Klíčové pojmy	13
4.1 Komunita	13
4.2 Sousedská komunita	14
4.3 Komunitní rozvoj.....	16
5 Faktory rozvoje sousedské komunity	19
5.1 Motivace	19
5.2 Příležitost k setkávání	23
5.3 Propojení.....	25
5.4 Politiky přispívající k rozvoji sousedských komunit.....	28
6 Dopady sousedských komunit	30
6.1 Dopad na jednotlivce	30
6.2 Dopad na komunitu a sousedství jako celek.....	31
6.3 Dopady za hranice sousedství.....	33
7 Řešená problematika v ČR	35
7.1 Komunitní rozvoj v ČR.....	35
7.2 Sousedské komunity v ČR.....	37
8 Příklady funkčních sousedských komunit	38
8.1 Záměr, metoda a výběr sousedských komunit.....	38
8.2 Moravičanské okrašlovací spolek.....	40
8.3 Sdružení Tejnka	43
8.4 Nová RiviÉra	46
8.5 Výsledky	48
9 Závěr	51
10 Seznam literatury	53
Přílohy	59

Seznam tabulek

Tabulka 1: Úrovně sousedské komunity	16
Tabulka 2: Skupina faktorů rozvoje sousedské komunity: motivace.....	23
Tabulka 3: Skupina faktorů rozvoje sousedské komunity: příležitost k setkávání	25
Tabulka 4: Skupina faktorů rozvoje sousedské komunity: propojení	28
Tabulka 5: Faktory rozvoje jednotlivých sousedských komunit.....	49

Seznam zkratk

SES	socio-ekonomický status
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
IACD	Mezinárodní asociace pro komunitní rozvoj (International Association for Community Development)
CpKP	Centrum pro komunitní práci

1 Úvod

Žijeme ve světě, který je v neustálém pohybu a změně, žijeme v ‚tekuté modernitě‘ (Bauman, 2002). Vázat se na konkrétní místo a lidi je riskantní, hrozí, že nám svět okolo uteče. Cestuje se na delší vzdálenosti a častěji díky zkrácení doby, která je pro cestování nutná. Rozvoj komunikačních technologií a sociálních sítí navíc umožňuje komunikovat ihned s osobou na druhé straně světa. Z toho všeho plyne, že každý člověk má kolem sebe spíš síť vztahů a skupin (Calhoun et al., 1994), než že by byl součástí jedné pevné skupiny. Zvýšená mobilita i sociální sítě nám totiž umožňují větší výběr v tom, s kým se budeme bavit, a tudíž podporují rozvoj komunit společných zájmů, místo těch lokálních.

Sousedy si na rozdíl od přátel nevybíráme. Rozvoj sousedských komunit podporuje inkluzi, kdy se v takové komunitě spolu baví lidé různých věků, úrovně vzdělání i různých politických názorů. V dnešní době, kdy je právě v těchto aspektech nejen česká společnost rozdělená možná víc než kdy dřív, může být rozvoj sousedských komunit jeden z nejdůležitějších nástrojů, jak tato rozdělení překonat. I přes už zmíněné důvody, proč sousedské komunity nejsou součástí každodenního života v takové míře, jako tomu bylo dříve, existují faktory, které rozvoj těchto komunit značně podporují. Za jakých podmínek se sousedská komunita rozvíjí? Analyzovat a klasifikovat faktory rozvoje sousedské komunity je první cíl, který si v práci kladu. Takovými faktory mohou být i specifika dnešní doby, kdy ve světě nejistot lidé touží po bezpečí, které poskytuje komunita (Bauman, 2002).

Rozvoj je nedílnou součástí komunit v sousedství. Komunity mají mnoho dopadů, které zlepšují fyzickou, psychickou i sociální kvalitu života. Kennet a Forrest (2006, 714) píší, že ‚lokální aktivity mají klíčovou roli v obrození demokracie a v rozvoji a udržování sociálního kapitálu‘. Podle Brohmana (1996, 105) by měly strategie udržitelného rozvoje upřednostňovat přístup ‚bottom-up‘, podporovat soběstačnost, participaci a být v lokálním měřítku. Přesně to jsou vlastnosti, které rozvoj v sousedských komunitách má.

Škála dopadů sousedských komunit a jejich přínosů k rozvoji je velmi pestrá a závislá na lokálním kontextu. Popsat dopady, které sousedská komunita může mít, je druhý cíl, který si v práci kladu.

2 Cíl práce

Cíl této bakalářské práce je postihnout faktory přispívající k rozvoji sousedských komunit včetně nástinu politik, které k němu mohou přispívat. Dále se práce snaží postihnout dopady sousedských komunit jak pro samotné členy těchto komunit, tak pro jejich okolí.

Práce má jak teoretickou, tak praktickou část (kapitola 8 Příklady funkčních sousedských komunit). Důraz je však kladen na teoretickou část a praktická je pouze jejím doplňkem. Praktická část slouží pro vztažení teoretických závěrů na konkrétní příklady.

V teoretické části budou nejprve vymezeny zásadní pojmy *komunita*, *sousedská komunita* a *komunitní rozvoj*. V následující kapitole budou analyzovány faktory, které k rozvoji komunit napomáhají. Rozděleny budou do tří skupin podle toho, jestli mají vliv na motivaci rezidentů, jak napomáhají k jejich propojení, nebo jaké jim dávají příležitosti se potkávat. V rámci této kapitoly bude samostatná podkapitola věnována tomu, jak mohou státní instituce a zejména obce k rozvoji komunitního života napomáhat.

Kapitola Dopady sousedských komunit rozebere v jednotlivých podkapitolách osobní přínosy pro členy komunit a dopady pro okolí. Diskutován bude též aspekt udržitelnosti v životě komunity. Následující kapitola představí současný stav komunitního rozvoje a sousedských komunit v České republice.

V celé práci hledám odpovědi na dvě hlavní výzkumné otázky:

Jaké faktory přispívají k rozvoji sousedské komunity?

Jaké dopady mají sousedské komunity?

Praktická část předloží konkrétní příklady odpovědí na tyto otázky na případu několika komunit z České republiky. Praktická část nemá za cíl vyvozovat obecné závěry, jelikož každá sousedská komunita má svůj vlastní a jedinečný příběh. Jejím cílem je ilustrovat a diskutovat některé závěry vyvozené v teoretické části na skutečných komunitách.

3 Metody

Pro kapitoly 4–7 teoretické části byla použita rešeršní metoda. Hlavním zdrojem pro kapitoly 4–6 byly odborné články a publikace převážně v anglickém jazyce. Články byly hledány v databázích Web of knowledge, Google scholar a JSTOR. Při definování klíčových pojmů byly srovnány náhledy v tématu respektovaných autorů jako např. Zygmunt Bauman, Gene Theodori, John Buckner nebo Mark Roseland. Články byly hledány pod klíčovými slovy *neighbo(u)rhood*, *community*, *local community definition* *community development* a *sustainable community development*. Ze zdrojů o sousedských komunitách byla vytvořena klasifikace sousedských komunit podle jejich úrovní. Pro kapitoly 5 (*Faktory rozvoje sousedských komunit*), stejně jako pro kapitolu 6 (*Dopady sousedských komunit*), byl proveden sběr zdrojů pojednávajících o jednom či více faktorech rozvoje sousedských/lokálních komunit (resp. jejich dopadech). Část zdrojů o faktorech i dopadech byla sesbírána díky první rešerši o klíčových pojmech. Další zdroje byly hledány pod klíčovými slovy *building*, *formation*, *development* pro faktory a *consequences*, *impacts* pro dopady vždy v kombinaci se slovy *community* a *neighborhood*. K jednotlivým faktorům a dopadům pak byly dohledávány další zdroje, pokud bylo potřeba. Faktory (dopady) byly posléze dány do skupin a rozepsány. Pro faktory byl důležitým zdrojem článek od Beate Völker et al. (2007), *When are neighborhoods communities*. Určené faktory byly taktéž seskupeny do tabulky. Zdroji pro kapitolu 7 (*Řešená problematika v ČR*) byly publikace v českém jazyce a stránky českých neziskových organizací zabývajících se komunitním rozvojem a sousedskými komunitami. Zdrojem článků byla databáze Národní knihovny České republiky.

Doplňující výzkum byl proveden metodou polostrukturovaných přímých rozhovorů. Byl proveden individuální rozhovor se zástupcem každé ze tří vybraných sousedských komunit. Rozhovory byly poté přepsány a analyzovány. Detailněji je záměr, metoda i výběr sousedských komunit rozebrán v podkapitole 8.1.

4 Klíčové pojmy

4.1 Komunita

Způsobem, jak definovat komunitu se už zabývalo, a nejspíš ještě zabývat bude, nesčítelně vědců. Přesto, a možná právě proto, Theodori (2005) píše, že chybí jasné porozumění toho, co vlastně komunita je a jak se rozvíjí. Dále píše, že je to „extrémně těžko postižitelný konstrukt“. Jedním z důvodů těžkostí při definování je, že pojem komunita svým konceptem zasahuje do mnoha oborů. Nejvýrazněji se jí zabývají sociologové, ale nevyhýbá se ani geografům, politologům, psychologům či antropologům. Každý obor dává důraz na jiné aspekty, vlastnosti i druhy komunity. Najít společnou definici proto opravdu není jednoduchý úkol.

MacIver (1924, 29) napsal: „Život je ve své podstatě a vždy komunitním životem. Každá živá věc je narozena do komunity a dluží svůj život komunitě.“ Vypadá to tedy, že komunita je neoddělitelně spojená s životem člověka i společností jako celkem. A stejně jako na otázku „co je to život“ dává každý jinou odpověď, je to u komunity podobné.

Spíše, než pojem definice se tedy v tomto případě hodí slovo konceptualizace. Hillery (1955) stanovil již v padesátých letech minulého století devadesát čtyři různých definic komunity. Přitom je zřejmé, že se od té doby situace přítomností sociálních sítí ještě zkomplikovala. Stále by se snad ale všichni shodli na tom základním, na čem se shodli u Hilleryho (1955, 119). Tedy že „koncept komunity se nachází v širším konceptu sociální interakce (obojí s i bez území).“ Snad by se i shodli na základních kořenech komunity, které Simpson (1937) viděl v lidských bytostech a jejich pocitech, citech a reakcích.

Většina autorů spojuje komunitu s nějakým místem, ale i zde mohou nastat velké rozdíly v chápání komunity, když se toto slovo vztahuje na oblasti velmi různých velikostí od malého sousedství až po stát (Stacey, 1969, 135), či dokonce nadnárodní útvary jako je například Evropská unie. Kromě místa je jedním ze základních součástí komunity pojem solidarita (Clark, 1973, 404). Ta vytváří jednotu a pocit sounáležitosti, bez kterého by si nešlo žádnou skutečnou komunitu představit. Dalšími komponenty komunity jsou podle Clarka pocit důležitosti, kdy každý člen má v komunitě své místo a roli, a pocit bezpečí. Jiní autoři považují za základ pro komunitu sociální interakci (Theodori, 2005, 663).

Podle Baumana (1996, 47) je komunita vlastní skupina „...kde je člověk rád, která je jeho pravým domovem a jejíž hranice je třeba uhájit za každou cenu – zrovna jako svůj

domov.“¹ Keller (1996) zase definuje komunitu jako „sociální útvar charakterizovaný jednak zvláštním typem sociálních vazeb uvnitř, mezi členy, jednak specifickým postavením navenek, v rámci širšího sociálního prostředí.“

Pro účely této práce jsem zvolila definici komunity od Calhouna et al. (1994, 520), tedy že „lidé, kteří komunitu tvoří sdílí společné hodnoty a zájmy, dochází mezi nimi k interakcím, spojuje je pocit blízkosti a solidarity, mají tendenci přemýšlet o sobě jako o části skupiny (,my‘).“²Tato skupina má podle nich vlastní sociální strukturu a je funkčně integrovaná do širší společnosti. Vnímání existence ,skupiny‘ můžeme jinak nazvat jako hojně používaný termín ,pocit komunity‘ – sense of community (Buckner, 1988; Clark 1973; Chaskin, 1997). Buckner (1988, 773) ho popisuje jako pocit sounáležitosti, společenství, identity, který lidé zažívají v kontextu nějaké skupiny či kolektivu.

Z definic můžeme odvodit, že komunita nemusí být vždy spojena se společným územím. Tak to evidentně vnímá například Barker (1987, 28), který ji chápe jako „skupinu jednotlivců, kteří mají společné zájmy, nebo žijí ve stejné lokalitě“. Typ komunity lidí, kteří žijí ve stejné lokalitě bychom mohli nazvat lokální, teritoriální (Sadovská Halamová, 2014, 14), sídelní (Keller, 1996,) či sousedská. Dále existují komunity propojené sice místem, na kterém se z určitých důvodů s různou pravidelností setkávají, ale nesdílí společnou oblast bydliště (např. kolegové v práci nebo spolužáci). Pro členy komunity vázané společným zájmem (např. umělecká, vědecká či církevní) je setkávání čistě dobrovolnou a volnočasovou záležitostí. Členové komunit propojených skrze sociální sítě a internet, které vznikají především v poslední době, se pak už fyzicky nemusí potkat nikdy.

4.2 Sousedská komunita

Sousedství je podle Hallmana (1984, 13) „omezené území v rámci větší urbánní oblasti, kde lidé bydlí a sociálně interagují.“ S pojmem sousedství sice spojujeme i určitý stupeň sociálních interakcí, není už ale v dnešní době ztotožňováno s komunitou, i když tomu tak dlouho bylo (Wellman, 2005). Stupeň interakcí a další znaky komunity se napříč sousedstvími objevují v rozdílných intenzitách. Přestože určitý stupeň sousedské komunity můžeme najít snad v každém sousedství, jen v sousedstvích s vysokým stupněm sousedské komunity můžeme mluvit o existenci komunity v pravém slova smyslu.

Jen vzácně se může stát, že jsou všichni rezidenti zároveň součástí komunity v sousedství. Přestože má sousedství vysoký stupeň komunity, ne všichni rezidenti prožívají

¹ Překlad z Gojová, 2006, 8

² Překlad z Gojová, 2006, 7-8

komunitu na tomto stupni. Platí ale, že v takovém sousedství existuje komunita, jejíž členy primárně spojuje rezidence v daném sousedství. Je to tedy komunita lokální, nikoli zájmová, přestože faktorem k vytvoření sousedské komunity mohou být také právě společné koníčky či zájmy některých rezidentů (jak o tom bude řeč později).

Pro určení sousedské komunity jsou potřeba dvě věci: stanovit sousedství (jeho hranice a velikost) a jaký stupeň sousedské komunity se v něm nachází. Ke stanovení velikosti a hranic sousedství můžeme využít už existující nástroje. Völker et al. (2007, 104) ho ve svém výzkumu o nizozemských sousedstvích stanovili podle poštovního směrovacího čísla. Takové území obsahovalo průměrně 230 adres. Gafford (2007) varuje před určováním sousedství jako tzv. „census tracts“ neboli oblasti sčítání lidu. Ty v USA stanoví Bureau of the Census jako oblast s 2500-8000 obyvateli (LaMacchia et al., 1994, 10-1). Pro výzkumníky je to sice ušetření práce, ale zdaleka nemusí odpovídat realitě. Jak také dál píše Gafford (2007), takové určení sousedství nezohledňuje hranice sousedství tak, jak je vidí jeho obyvatelé. Pro subjektivní pojetí hranic sousedství jejich obyvateli se používá např. metoda mentálních map (Chaskin, 1997, 532). Velikost a hranice sousedství se liší i podle typu sídla. Zatímco malá vesnice může být sousedstvím jako celek, ve větších vesnicích a městech to může být několik ulic, čtvrt', sídliště nebo pouze jediný panelový dům.

Pro určení úrovně sousedské komunity bychom mohli použít nástroj pro měření míry koheze, o kterém píše Buckner (1988, 774). Kohezi měřil ve třech oblastech: atraktivita sousedství pro rezidenty, stupeň ‚sousedění‘ (přátelství a návštěvy v sousedství) a psychologický ‚pocit komunity‘. Rezidenti sousedství s vysokou mírou koheze tak, jak ji definoval Buckner v průměru cítí silný, dříve zmíněný, ‚pocit komunity‘, je pro ně důležité v sousedství zůstat a zapojují se do častých sousedských interakcí. Sousedství s vysokou mírou koheze podle této charakteristiky ve značné míře odpovídá vysoké úrovni sousedské komunity.

Ani míra koheze nám ale nepopíše všechny aspekty, jaké sousedství s vysokou úrovní komunity má. Proto jsem klasifikovala tři úrovně sousedské komunity, jak ukazuje tabulka 1. Jasný znak, který vypovídá o přítomnosti komunity je existence fungujícího oficiálního organizovaného uskupení. Organizace sdružující obyvatele sousedství, která prokazatelně funguje a jejíž náplní je pořádání akcí a setkání, je důkazem, že dochází k častým sociálním interakcím, které jsou základním předpokladem vytvoření pocitu komunity. Dalším kritériem klasifikace úrovně sousedské komunity je existence a rozsah snah o zlepšování života v sousedství. Tyto snahy nejsou individuální, ale kolektivní činností rezidentů. U vysoké úrovně jsou i o větším rozsahu, tzn. zasahují celé sousedství, nebo dokonce sahají i za jeho

hranice. Čtvrtým kritériem, formálním setkáváním, se myslí předem svolané, plánované a aktivní setkání sousedů, akce či schůze. Neformální setkávání je nejčastěji obyčejné potkání a rozhovor dvou nebo více sousedů třeba na ulici nebo v obchodě. Je to tedy neplánovaná a přirozená sociální interakce (Kim a Kaplan, 2004, 316). Zatímco u sousedství s vysokou úrovní komunity probíhají takové hovory velmi často a jdou od tématu k tématu, u sousedství s nízkou úrovní může jít o pouhé pozdravení, maximálně zhodnocení počasí. Posledním aspektem v tabulce jsou sítě kontaktů, které jednotliví rezidenti v sousedství mají. Ty můžeme zhodnotit počtem sousedů, které zná rezident jménem nebo počtem přátel v sousedství.

Tabulka 1: Úrovně sousedské komunity

<i>Úroveň sousedské komunity</i>	Existence oficiálního organizovaného uskupení	Snahy o zlepšování života v sousedství	Formální setkávání	Neformální setkávání	Sítě kontaktů
<i>VYSOKÁ</i>	<i>ANO</i>	<i>ANO; o větším i menším rozsahu</i>	<i>ANO</i>	<i>Velmi časté; časté delší hovory</i>	<i>Znají většinu sousedů jménem; v sousedství mají mnoho přátel</i>
<i>STŘEDNÍ</i>	<i>NE</i>	<i>ANO, vzácně; o malém rozsahu</i>	<i>ANO, vzácně</i>	<i>Časté; občasné delší hovory</i>	<i>Znají větší část sousedů jménem; v sousedství mají několik přátel</i>
<i>NÍZKÁ</i>	<i>NE</i>	<i>NE</i>	<i>NE</i>	<i>Málo časté; krátké hovory</i>	<i>Znají malou část sousedů jménem; v sousedství mají do dvou přátel</i>

Zdroj: vlastní zpracování

Vytvořená klasifikace je pouze orientační. I komunita, která má střední nebo nízkou úroveň ve dvou či třech kritériích (např. nemá oficiální organizované uskupení ani se nesnaží o zlepšování života v sousedství) může být sousedskou komunitou vysoké úrovně a naopak. Teprve u sousedství s vysokou úrovní komunity se může projevit komunitní rozvoj v plné míře, jak o něm píšu v následující podkapitole.

4.3 Komunitní rozvoj

Zatímco Mezinárodní asociace pro komunitní rozvoj (IACD) definuje komunitní rozvoj jako „profesi“ a „akademickou disciplínu“ (IACD, 2017), Encyklopedie rozvojových studií (Lamačová a Opršal, 2011, 122) mluví o „procesu“ či „metodě“. Pro tuto práci je

relevantní přistupovat ke komunitnímu rozvoji právě prizmatem Lamačové a Opršala. Komunitní rozvoj je dle nich „změna, která se děje v komunitách a je zaměřena na vytvoření lepších podmínek pro řešení problémů.“ Taková změna se děje prostřednictvím „posilování schopností jedinců a skupin ke svépomoci a zprostředkování takových dovedností, které jim umožní aktivně ovlivňovat život svůj a své komunity.“ (Lamačová a Opršal, 2011, 122)

Komunitní rozvoj podle Theodorie (2005) „zahrnuje účelné, pozitivní a strukturně-orientované činy. Komunitní rozvoj pak spočívá v těchto snahách stejně jako v dosažených výsledcích lidí pracujících společně za dosažením jejich sdílených zájmů a vyřešení jejich společných problémů.“

Komunitní rozvoj je často debatován jako metoda komunitní práce (Gojová, 2006, 71) či bottom-up metoda rozvoje (Lamačová a Opršal, 2011, 122), kterou používají vnější aktéři k rozvinutí dané společnosti. Naopak Theodori hovoří ve výše zmíněné definici o lidech pracujících společně za dosažením sdílených zájmů. Je to tedy komunita sama, která se rozvíjí bez ‚cizí‘ pomoci. Stejně jako se sousedská komunita nemusí rozvinout pouze pod taktovkou komunitního pracovníka, ale sama od sebe, děje se také často proces komunitního rozvoje v komunitách samovolně. Podle Kerslake et al. (2018) má každá komunita elán do organizování, participování i vedení kampaně. Tímto nechci říct, že by se měl nechat komunitní rozvoj čistě na občanech. Státní i neziskový sektor může komunitnímu rozvoji značně napomocet. Blíže se tomu věnuji v podkapitole 7.1 Komunitní rozvoj v ČR.

S postupující klimatickou změnou a vzrůstajícím tlakem lidské společnosti na omezenou kapacitu Země je důležité, aby i komunitní rozvoj byl udržitelný. Udržitelnost má ekonomickou, environmentální a sociální rovinu (Hoff, 1998, 5). Udržitelný komunitní rozvoj leží podle Roselanda (2000) ve dvou snahách: minimalizace spotřeby přírodního kapitálu a znásobování sociálního kapitálu. Do přírodního kapitálu zahrnujeme neobnovitelné zdroje, kapacitu přírodních systémů produkovat obnovitelné zdroje a také jejich kapacitu absorbovat emise a znečišťující látky. Sociální kapitál jsou „znaky sociální organizace jako sítě, normy a důvěra, které usnadňují koordinaci a spolupráci vedoucí ke vzájemnému prospěchu.“ (Putnam, 2001). Základním problémem udržitelného komunitního rozvoje ve městech rozvinutých zemí je jejich environmentální neudržitelnost, v rozvojovém světě je to zase ekonomická nerozvinutost (Roseland, 2000). V prvním případě by tedy měl být udržitelný rozvoj soustředěn na environmentální pilíř udržitelnosti, a to v případě komunitního rozvoje rozvíjením pilíře sociálního – znásobováním sociálního kapitálu.

Zájmy komunity a problémy, které řeší, mohou často právě s environmentální udržitelností souviset. Problémy životního prostředí v jejich okolí se místních bezprostředně

dotýkají a v komunitě mají rezidenti větší moc a schopnost je řešit. Jelikož udržitelný rozvoj je rozvoj, „který uspokojuje potřeby přítomnosti, aniž by ohrožoval schopnost příštích generací naplnit jejich vlastní potřeby“ (Brundtland, 1991, 47), je jen logické, že komunity se zasazují o udržitelnost na lokální úrovni – tam, kde vyrůstají jejich potomci. Ochrannou přírodního kapitálu pak také znásobují svůj sociální kapitál, a tak naplňují snahy udržitelného komunitního rozvoje.

5 Faktory rozvoje susedské komunity

V této kapitole se zabývám faktory, které přispívají k rozvoji susedské komunity. Tedy rozvoji z nízké úrovně susedské komunity na střední až vysokou. Jde o komunity, jejichž rozvoj se nenastartoval zvenčí komunitním pracovníkem či jinou externí intervencí, ale které vycházejí z iniciativ obyvatel susedství. Díky porozumění těmto faktorům můžeme zjistit, které susedství má potenciál pro vytvoření komunity a jak lze případně nastavit některé podmínky z pozice obce příznivě pro rozvoj komunity, nebo jak jej lze povzbudit z pozice neziskového sektoru.

V rozřazení faktorů do skupin jsem se částečně inspirovala od Völker et al. (2007). Faktory jsou popsány v podkapitolách o každé skupině a shrnuty v tabulkách 2, 3 a 4 na konci těchto podkapitol. Faktory mohou být vzájemně propojeny, navazovat na sebe, nebo působit nezávisle na sobě.

První skupinou faktorů je *motivace*, tedy zájem rezidentů se se susedy potkávat a budovat komunitu. Motivace může být vnitřní i vnější, pozitivní i negativní. Motivace se může týkat jedinců podle jejich osobních charakteristik a okolností (např. velké množství času stráveného v susedství), ale také všech susedů dohromady (např. problém v susedství)

Další skupinu jsem shrnula pod slovo *příležitost*. Do této skupiny jsou zařazeny faktory, které zajišťují příležitost k setkávání susedů, nebo jejich setkání přímo podmiňují. Patří sem zejména architektonické řešení susedství. Jak je susedství rozvrženo, jestli nechybí místa k setkávání, jak je upraven veřejný prostor. Též sem patří třeba hustota osídlení nebo bezpečnost.

Poslední skupinu faktorů jsem nazvala *propojení*. V této skupině jsou faktory, které působí, že mají rezidenti něco společného, něco je propojuje. Takovým faktorem může být společný koníček, tradice, existence významné vrstevnické skupiny v susedství, nebo společné vlastnění domu.

5.1 Motivace

V podkapitole o motivaci nejdříve rozebírám faktory *množství volného času*, *čas strávený v susedství* a *alternativy socializace*. Pak se věnuji osobní charakteristice jedinců jako je *pohlaví*, *stádium v rodinném cyklu*, *socioekonomický status* a *věk*. Následně se věnuji *délce pobytu a úmyslu v susedství zůstat*. Na závěr pak rozebírám motivace, které platí pro všechny obyvatele susedství a tím je i propojuje. Jsou to *problémy*, které ohrožují kvalitu života v susedství.

Více se do sousedských aktivit zapojují lidé, kteří mají větší množství volného času nebo velkou část svého času tráví v sousedství. Volným časem více oplývají třeba nezaměstnaní, lidé v penzi, nebo lidé s vysokým příjmem (Campbell a Lee, 1990). U těch je pravděpodobné, že je pro ně kontakt se sousedy větší priorita než pro lidi zaneprázdněné, a mají na setkávání více času. Velkou část volného času tráví v sousedství také lidé, kteří mají omezené prostředky nebo mobilitu. To mohou být rodiče na mateřské a rodičovské dovolené, staří a nemocní lidé. Takoví lidé nemají mnoho jiných alternativ socializace, a proto si vytváří kontakty ve svém okolí (Riger a Lavrakas, 1981). V sousedství, kde je větší koncentrace lidí s větším množstvím volného času a omezenými alternativami socializace je více pravděpodobné, že se rozvine sousedská komunita na vyšší úroveň. Takovým místem můžou být vesnice a jakékoliv odlehlé sousedství, protože tam, na rozdíl od měst, není v blízkosti příliš mnoho alternativ socializace (Majka a Donnelly, 1988).

Také osobní charakteristiky jedinců, jako pohlaví, stádium v rodinném cyklu (rodinný stav a přítomnost a věk dětí), *věk* a socioekonomický status (SES) smí být „bezpečně považovány za možné příčiny ... [rozvoje] sousedských sítí.“ (Campbell a Lee, 1992, 1078).

Ženy mají podle výzkumu Campbell a Lee (1990) v sousedství více kontaktů a častěji se stýkají se sousedy než muži. Ženy mají často menší úvazek než muži (a tedy tráví více času v sousedství), ale podle autorek má pohlaví vliv na kvalitu a počet vztahů v sousedství efekt *nezávisle* na tomto faktu i na počtu mužů a žen v jednotlivých stádiích životního cyklu. Tento rozdíl je podle autorek důsledkem odlišných genderových rolí. Femininní role je totiž spojená s pečujícími aktivitami a „emoční prací“.

Dětem, na rozdíl od dospělých, nedělá navazování kontaktů velký problém. Brzy si najdou v sousedství kamarády a zvou je k sobě domů. Tak se poznají i jejich rodiče a navazují vztahy spojováním volnočasových aktivit dětí a třeba i vzájemnou výpomocí při jejich hlídání (Unger a Wandersman, 1982). Proto má stádium v rodinném cyklu vliv na rozvoj sousedských sítí – rodiny s malými dětmi se se svými sousedy baví více než jiné věkové kategorie.

Vliv výše SES (tj. výška vzdělání a příjmu) v zapojení rezidentů v sousedských vztazích a budování komunity je smíšený a složitý. Bohatí i chudí rozvíjí vztahy trochu jinak a nelze jednoznačně říci, že se spíše rozvine sousedská komunita v chudém, nebo v bohatém sousedství. Campbell a Lee (1992) zaznamenali významně vyšší integraci do sousedství u rezidentů s vysokým SES. Ti znali jménem více svých sousedů, více s nimi mluvili a navštěvovali je. Zato ale neměli v sousedství dlouhodobé a blízké vztahy. Ekonomicky znevýhodnění měli naopak kontakty v sousedství intenzivnější a měli jich méně. Lidé

s nízkým SES spíše hledají přátele a podporu v okolí, jelikož mají omezené možnosti mimo hranice sousedství (Campbell a Lee, 1992). Z toho vyplývá, že větší motivaci pro tvoření pevných vazeb mezi sousedy mají rezidenti s nízkým SES, zatímco lidé s vysokým SES jsou „obecně přátelštější“. Podle Swaroop a Morenoffa (2006) převažuje v literatuře konsenzus, že vyšší SES je „spojován s větší participací v různých aspektech občanského života, včetně dobrovolnictví, politiky a účasti v komunitních organizacích“. Lidé s vyšším SES mají tedy širší síť kontaktů a spíše se zapojují do organizace sousedské komunity. Lidé s nízkým SES ale zase tvoří víc komunity skrze pevné vazby se sousedy.

Podle výzkumů mají lidé žijící v manželství v sousedství více blízkých přátel nebo častější kontakt se sousedy (Campbell a Lee, 1990). To může být způsobeno tím, že jsou v sousedství usazeni a neplánují se v blízké době stěhovat. V tom případě se zvyšuje jejich zájem o sousedství a navazování vztahů se sousedy (Swaroop a Morenoff, 2006). Vyšší zapojení vdaných a ženatých je také způsobeno tím, že většina z nich má děti. Děti zvyšují zájem jejich rodičů o bezpečnost a možnosti vyžití dětí v sousedství (Campbell a Lee, 1990). Jsou pak tedy spíše iniciátory spojení sousedů za účelem rozvoje sousedství.

Ať už je jejich pohlaví, socioekonomický status nebo věk jakýkoliv, někteří jedinci mají motivaci do tvorby komunity v sousedství obrovskou a k jejímu rozvoji přispívají opravdu nemálo. Roseland (2000, 86) zmiňuje tři typy takovýchto osobností.

První nazývá „katalytickými osobnostmi“, kteří s nadšením startují změnu v sousedství a táhnou ji k vytyčeným cílům. To jsou v sousedstvích často mladí lidé, kteří mají nápady, nadšení i chuť něco změnit a budovat. „Mistři komunity“ jsou mluvčími, kteří zastupují zájmy komunity a její pohledy směrem na venek. Třetím typem důležité osobnosti v komunitě je „super propojovač“. Takový člověk dokáže nejen propojit více paralelních zájmů dohromady, ale také mobilizovat lidský a finanční kapitál (Roseland, 2000).

Vyšší zájem o sousedství a navazování vztahů se sousedy například prostřednictvím účasti na komunitních aktivitách mají obecně všichni rezidenti, kteří plánují v sousedství zůstat. Rozhodnutí zůstat může podmiňovat přítomnost rodiny, ale i vlastnictví domu nebo bytu (Völker et al., 2007). Více komunity tak můžeme najít v sousedstvích kde bydlí převážně vlastníci daných nemovitostí než v sousedstvích obývaných z velké části nájemníky. Nájemníci nemají velkou motivaci investovat do místní komunity, když ví, že tam nebudou bydlet napořád.

Kromě osobní motivace existují také motivace, které platí pro sousedství jako celek. Je to jakýkoliv problém, který sousedství sužuje. Ať už pod to zahrneme určitou hrozbu, která ohrožuje způsob a úroveň života v sousedství, anebo je to problém, který se v sousedství už

vyskytuje. V obou případech to může být motivace dost velká na to, aby se sousedé pokusili hrozbu odstranit nebo problém vyřešit a to obzvlášť, pokud je místní samospráva nečinná, nebo navrhuje řešení, které není v souladu s názorem obyvatel. Působí tu zároveň nejen faktor motivace, ale i propojení, kdy mají sousedé něco společného (společný problém), a tak důvod navazovat kontakty.

O vyřešení problému se sice může zasadit pouze jednotlivec, kdy k žádnému sblížení sousedů tedy nedojde, ale pokud je to větší problém, který nemá sám šanci zvládnout, motivuje to rezidenty řešit daný problém společně. Například výzkum ve vyloučených lokalitách Anglie a Walesu ukázal, že „rezidenti v sousedstvích, kde se těžko žije a jsou těžko organizovatelné často volí kolektivní řešení, aby bojovali s komunitními problémy.“ (Richardson, 2008, 7). Těmito problémy v chudých sousedstvích jsou například zvýšená kriminalita, diskriminace a chátrání sousedství (Swaroop a Morenoff, 2006). Swaroop a Morenoff (2006, 1665) zároveň ale zmiňují, že někteří vědci zabývající se městskou chudobou tvrdí, že „strádání spojené s koncentrovanou chudobou vede k nedůvěře mezi sousedy a stažení se z různých forem komunitního života“. V tomto případě tedy záleží, jaké jiné vazby mezi rezidenty existují (např. příbuzenské vztahy, etnická homogenita) a jestli k sobě navzájem mají dostatečnou důvěru, aby spolupracovali a hledali kolektivní řešení svých problémů.

Tabulka 2: Skupina faktorů rozvoje sousedské komunity: motivace

Skupina faktorů	Faktor	Stav faktoru rozvíjející sous. komunitu	
Motivace	Množství volného času	<i>Velké množství volného času rezidentů</i>	
	Množství času stráveného v sousedství	<i>Velké množství času rezidentů stráveného v sousedství</i>	
	Alternativy socializace	<i>Rezidenti nemají mimo sousedství mnoho alternativ socializace</i>	
	Pohlaví	<i>Přítomnost většího počtu žen</i>	
	Stádium v rodinném cyklu	<i>Přítomnost rodin s malými dětmi</i>	
	Věk	<i>Přítomnost mladých lidí</i>	
	Socioekonomický status		<i>Lidé s vysokým SES</i>
			<i>Lidé s nízkým SES</i>
	Délka pobytu & úmysl v sousedství zůstat	<i>Dlouhá délka pobytu a úmysl rezidentů zůstat</i>	
Problém v sousedství	<i>Existence problému ohrožujícího kvalitu života v sousedství</i>		

Zdroj: vlastní zpracování

5.2 Příležitost k setkávání

Další skupinou faktorů, které ovlivňují rozvoj sousedské komunity, jsou příležitosti k setkávání. Jsou to faktory, které mají vliv na četnost setkávání rezidentů, byť pouze pasivního, při kterém spolu osoby neinteragují. Opakovaný vizuální kontakt a třeba i pozdravy a krátké hovory při setkání na ulici totiž dávají vzrůst vztahům (Greenbaum, 1982). Nejdříve rozebírám faktory, které jsou spojené s vnější podobou sousedství. To je *architektonické rozvržení sousedství*, které může a nemusí vybízet k častému procházení, *podoba veřejného prostoru* (design, umístění, možnost setkávání) a *služby a místa denního užívání*, které by měly být přítomny v sousedství co nejvíce. Ochotu rezidentů pobývat venku a šanci, že se potkají s dalšími sousedy dále ovlivňuje *hustota osídlení, bezpečnost a hluk*.

Čím jsou rezidenti častěji a déle ve veřejném prostoru sousedství, tím více se setkávají se svými sousedy a tím větší je pravděpodobnost, že vzroste mezi sousedy silnější vztah a stanou se přáteli (Ebbesen et al., 1976). Veřejný prostor je otevřený prostor v obci přístupný pro všechny bez omezení (DeMuynck, 2017). Jsou to tedy ulice, chodníky, parky, veřejné budovy, náměstí a další veřejně přístupné prostory. Takto definovaný veřejný prostor je základem sousedského života (DeMuynck, 2017), jelikož je to právě tam, kde se rezidenti mohou i musí potkávat.

Vhodné rozvržení a podoba rezidenčních částí a veřejného prostoru vytváří příležitosti k setkávání, a tak podporuje pasivní sociální kontakt a blízkost. Přitažlivý design a vhodné umístění veřejného prostoru navíc vybízí k jeho častějšímu, tentokrát aktivnímu, užívání.

Tímto se zabývá *nový urbanismus*, který prosazuje takové architektonické plánování měst, které podporuje posílení „pocitu komunity“ (Talen, 1999).

Posílit ‚pocit komunity‘ chce nový urbanismus tím, že navrhuje sousedství takovým způsobem, který pobízí rezidenty vyjít do veřejného prostoru (Talen, 1999). Sousedství by podle nových urbanistů měla být kompaktní a nakloněné chodcům (Congress for the New Urbanism, 2000). V sousedství, kde jsou dostatečně široké chodníky a příjemné i bezpečné prostředí, budou obyvatelé pravděpodobně více chodit a méně jezdit autem. Také vzdálenost míst denního užívání je důležitá. Pokud jsou místa jako práce nebo obchod v docházkové vzdálenosti, lidé budou tihnout spíše k chůzi než jízdě (Talen, 1999). Důležité navíc je, že jsou místa denního užívání přímo v sousedství, a tak se omezuje nutnost mobility obyvatel za jeho hranice.

Existence veřejného prostoru, jehož funkcí je aktivní pobývání a setkávání (nejen procházení, jak je tomu u běžných ulic) jako parky, náměstí, hospody, kavárny i komunitní centra jsou pro susedský život nesmírně důležité. Místa, která jsou zajímavá svou architekturou a designem (Talen, 1999), příjemná k pobývání díky dostatku zeleně a míst k sezení, a které jsou navíc lehce dostupné, jsou hojně využívány, čímž podporují ‚pocit komunity‘.

Kuo et al. (1998) ve své studii zjistili, že sociální vazby v sousedství jsou tím silnější, čím zelenější jsou veřejné prostory. Lidé žijící v ‚zelenějších‘ sousedstvích znali více svých sousedů, více si pomáhali a měli větší pocit sounáležitosti. Podobný tým vědců v jiné studii zjistil, jakou roli na trávení času venku mají stromy. „Čím blíže stromy byly domům, a tedy více vizuálně a fyzicky dostupné, tím víc času lidé trávili blízko nich venku“ (Coley et al., 1997). Zelené prostředí je příjemné na pohled a člověk se v něm cítí dobře. Proto motivuje rezidenty k většímu pobývání venku.

Dalším faktorem ovlivňujícím četnost a délku pobytu obyvatel ve veřejném prostoru je ochota rezidentů venku být. To může podle Kuo et al. (1998) být ovlivněno hustotou osídlení, vysokou kriminalitou a hlukem.

Přeplněné ulice nejsou tak příjemné pro procházky. V anonymním davu také jen těžko dojde k osobnímu setkání a prohození pár vět, pokud se dotyční neznají už z dřívějšíka. Naopak nízká hustota osídlení způsobuje, že se sousedé nepotkávají. Od pobývání venku v sousedství odrazuje vysoká kriminalita (kvůli které se také mohou rezidenti vyhnout sociálnímu kontaktu, jak píše Conklin, 1971) nebo jiný faktor, kvůli kterému se rezidenti necítí venku bezpečně. Takovým faktorem může být i intenzivní automobilová doprava, jež je

navíc nepříjemná hlukem, který způsobuje. Další faktory způsobující hluk, jako blízkost železniční dráhy nebo křik, také ovlivňují čas obyvatel strávený venku (Kuo et al.,1998).

Tabulka 3: Skupina faktorů rozvoje sousedské komunity: příležitost k setkávání

Skupina faktorů	Faktor	Stav faktoru rozvíjející sous. Komunitu
Příležitost k setkávání	Architektonické rozvržení susedství	<i>Široké chodníky, příjemné a bezpečné prostředí (např. zeleň, design, málo aut)</i>
	Podoba veřejného prostoru	<i>Přitažlivý design, vhodné umístění a dostatek vhodného veřejného prostoru k setkávání</i>
	Služby a místa denního užívání	<i>Přítomnost co největšího počtu služeb a míst denního užívání (např. práce, škola, obchod)</i>
	Hustota osídlení	<i>Střední hustota osídlení</i>
	Bezpečnost	<i>Nízká kriminalita, nízká intenzita automobilové dopravy, nebo její absence</i>
	Hluk	<i>Nízká intenzita automobilové dopravy, nebo její absence, dostatečná vzdálenost jiného zdroje velkého hluku</i>

Zdroj: vlastní zpracování

5.3 Propojení

Jak jsem zmínila výše, členy sousedské komunity primárně spojuje rezidence v dané lokalitě. Zdaleka to ale nemusí být to jediné, co rezidenty propojuje. V této podkapitole se nejdříve věnuji otázce *homogenity* susedství, poté *podobnému životnímu stylu a společným koníčkům a zájmům* spolu se *zapojením do místních organizací*. Následuje ‚nedobrovolné‘ *sdílení statků, definovatelnost hranic susedství, patriotismus a tradice* a na závěr otázka *rezidenční stability*.

V literatuře z prostředí USA je vysoká míra koheze susedství spojována s jeho homogenitou. Podle autorů (např. Unger a Wandersman, 1985; Buckner, 1988) jsou to susedství především rasově nebo socioekonomicky homogenní. Pro českou realitu rasová ani etnická homogenost nehraje tak velkou roli, častěji jde o homogenitu socioekonomickou.

Většina literatury argumentuje podle Majky a Donnellyho (1988) tím, že rezidenti homogenních susedství budou mít podobné zájmy a názory, společnou identitu a tím pádem více vazeb mezi sebou. Na druhou stranu Majka a Donnelly ve svém výzkumu odhalují, že i rasově a socioekonomicky heterogenní susedství může mít vysoký stupeň susedské komunity. Vysvětlují to především tím, že velká část rezidentů oceňuje diverzitu susedství.

Takové ocenění se ale podle nich vyskytuje především u vzdělaných liberálů, a tak pro většinu sousedství stále platí, že větší homogenita rovná se větší koheze.

U rasové nebo etnické homogenity je zde navíc faktor minority. Nejde tedy pouze o to, že ve většinově bělošském, nebo většinově černošském sousedství bude větší stupeň komunity, ale v černošském sousedství, tj. obývaném minoritou, bude stupeň komunity obecně vyšší, jak také zjistili Lee et al. (1991). Společná rasa nebo původ dává vzniknout mezi členy minoritní skupiny pocitu solidarity, a může vytvářet tlak na interagování obyvatel mezi sebou (Lee et al., 1991).

Sousedství typická svou rasovou, etnickou nebo socioekonomickou homogenitou se vyskytují nejčastěji. Mohou se ale také vyskytnout sousedství více homogenní ve věku, náboženství nebo zaměstnání. Rezidenti takových sousedství spíše odhalí společné potřeby a hodnoty a vytvoří si mezi sebou přátelské vazby (Majka a Donnelly, 1988). Homogenita ve věku nebo zaměstnání nastává ve specifických případech. Například v nově vznikající čtvrti s rychle rostoucí zástavbou se budou koncentrovat mladé rodiny. Naopak vesnice, ze které odchází mladí lidé se postupem času věkově homogenizuje na důchodcovský klub. Homogenizace v zaměstnání zase nastane spíše na malých městech a vesnicích, kdy se v blízkosti vyskytuje jeden nebo více velkých zaměstnavatelů. Extrémním příkladem jsou pak čtvrtě, které zaměstnavatel pro své zaměstnance přímo postaví, jako je tomu například u Baťových domků ve Zlíně.

V sousedství mohou rezidenti najít druhé, kteří mají podobný životní styl nebo koníčky. Takoví lidé se přirozeně častěji sdružují „jednoduše proto, že mají více témat, o kterých můžou mluvit.“ (Völker et al., 2007) I jednoduchá podobnost, jako vlastnění psů, zvyšuje počet a kvalitu vztahů, které rezidenti v sousedství mají. Pejškaři chodí často venčit své psy na stejná místa a ve stejné časy, což zvyšuje četnost jejich setkávání. Navíc mají společné téma k hovoru a nemohou se jednoduše ignorovat, jelikož jejich psí prostředníci jim to nedovolí.

Lidé s podobnými zájmy a životním stylem mohou v sousedství sdružovat oficiální organizace. Od těch běžných jako farnost, místní samospráva, nebo školu až po spolek myslivosti, sbor, nebo volnočasový klub pro děti. Podle Ungera a Wandersmana (1982) se zapojení do místních organizací a neformální vztahy v sousedství navzájem ovlivňují. „Když má jedinec kontakt se sousedy, je pravděpodobnější že bude dobře seznámen s nějakou organizací a zapojí se do ní, a účast ve formální organizaci může zvýšit a podpořit místní neformální vztahy, které pomáhají organizacím udržet oddanost a zanícení svých členů.“ (Unger a Wandersman, 1982, 495)

Lidé v ulici mohou být propojeni i nedobrovolně. Sdílejí totiž některé statky jako parkovací místa, hřiště pro děti nebo kontejnery, prostřednictvím kterých mohou navázat mezi sebou kontakt (Völker et al., 2007). Specifickým případem je společenství vlastníků jednotek činžovních, nebo panelových domů. Důležitý společný zájem a nutné formální setkávání mohou vést k blízkým kontaktům a setkávání neformálnímu, a tedy k vyšší úrovni sousedské komunity.

Jedna z věcí, která dělá komunitu komunitou je její jasné oddělení od zbytku společnosti. Je zde jasné vymezení toho, kdo jsou ‚my‘ a ‚oni‘, nazývané v anglických textech jako ‚we-ness‘. K tomu, aby rezidenti vnímali sebe v kontextu sousedství jako součást tohoto ‚my‘, pomáhá jasná definovatelnost hranic daného sousedství. Hranice sousedství mohou být definovány význačnými orientačními body nebo třeba specifickými rysy sousedství. Ať už architektonicky (vilková čtvrť), nebo prostorově (panelový dům, domy okolo vnitrobloku). Nesporně vyhraničená sousedství mají také malé kompaktní vesničky. Často ale vymezení sousedství není tak zřejmé, a pak jeho hranice i velikost vnímají obyvatelé různě. Pokud rezidenti nevnímají stejně alespoň jádro sousedství (Campbell et al., 2009), je dosažení vyšší úrovně sousedské komunity velmi obtížné.

Hrdost na místo, kde žijí, také posiluje ‚pocit komunity‘. ‚My‘ máme něco, co jinde nemají, u ‚nás‘ se narodil tento člověk, stala se tahle událost. U ‚nás‘ se toto říká, nebo dělá jinak, ‚my‘ máme takovou tradici. Ať je to tedy výrazný architektonický nebo historický prvek, událost, člověk, tradice, nebo jakákoli věc, která odlišuje ‚my‘ (obyvatele sousedství) a ‚oni‘, přispívá to k pocitu sounáležitosti a solidarity rezidentů sousedství.

Samotná odlišnost v historii nebo tradici ale ještě nezajistí, že se rezidenti identifikují jako součást tohoto ‚my‘, nebo že jsou na své sousedství hrdí. Ač může být historický vývoj sousedství zajímavý, tak pokud není mnoho těch, kdo si to pamatují, může to být zapomenuto a k společné identitě to nijak nepřispívá. *Společné* vzpomínky obyvatel na minulost sousedství tvoří tuto společnou identitu (Blokland, 2009).

Nově přistěhovalí nejen že neznají historii sousedství, ale celkově si musí vztah k sousedství a lidem v něm žijícím teprve najít. Podle Blokland (2009) je pocit domova jednak v spokojenosti se sousedstvím, která mohou novousedlíci pociťovat hned, ale také ve vzpomínkách, které si se sousedstvím a lidmi v něm žijícím spojují. Pro osobní vzpomínky je nutné v sousedství nějakou chvíli žít a nejlépe vyrůstat. Sampson (1988) ve svém výzkumu potvrdil, že délka rezidence má přímý efekt na počet a kvalitu přátelství, které dotyčný v sousedství má, připoutanost ke komunitě i zapojení do místních akcí. Rezidenční stabilita

sousedství má tedy „kolektivní efekt na hustotu mezilidských vztahů a rozsah sociální participace rezidentů“ (Chaskin, 1997, 537).

Tabulka 4: Skupina faktorů rozvoje sousedské komunity: propojení

Skupina faktorů	Faktor	Stav faktoru rozvíjející sous. komunitu
Propojení	Homogenita	<i>Rasově/etnický, SES, věkově, nábožensky, nebo zaměstnáním homogenní obyvatelstvo</i>
	Podobný životní styl, společné koničky a zájmy	<i>Lidé s podobným životním stylem, společnými koničky nebo zájmy</i>
	Zapojení do místních organizací	<i>Vysoké zapojení do místních organizací</i>
	Sdílení statků	<i>Společné parkovací místa, hřiště, kontejnery nebo společné vlastnictví činžovních a panelových domů</i>
	Definovatelnost hranic sousedství	<i>Lehká definovatelnost hranic sousedství</i>
	Patriotismus a tradice	<i>Významná historie, žité tradice, typický rys sousedství</i>
	Rezidenční stabilita	<i>Rezidenčně stabilní území</i>

Zdroj: vlastní zpracování

5.4 Politiky přispívající k rozvoji sousedských komunit

Národní vlády, a především místní samosprávy mohou mnohými způsoby ovlivnit rozvoj sousedských komunit. Na pozici národních vlád k posilování místních komunit přispívá decentralizace moci a zdrojů. Význam a funkce sousedství může být odstátnění některých veřejných služeb a přenesení „některých funkcí na sublokální samosprávnou bázi“ (Kotáčka, 1996, 1189). Lokalismus má být podle Kerslake et al. (2018, 7) o „dávání hlasu, volby a kontroly komunitám, které jsou zřídka slyšeny našimi politickými a ekonomickými institucemi.“ Dávání hlasu, volby a kontroly znamená zapojování lidí do rozhodovacích procesů i možnost aktivně zasahovat do podoby svého okolí.

V rukou místní samosprávy je většina z faktorů příležitosti k setkání. Jsou ulice bezpečné a zatížené jen minimální automobilovou dopravou? Jsou příjemné a plné zeleně? Je v sousedství školka, škola i zaměstnavatelé? Design sousedství má také v rukou místní samospráva a tedy to, jak vypadá veřejný prostor. Součástí veřejného prostoru by měly být místa, která slouží rezidentům k neformálnímu nebo formálnímu setkávání a pořádání akcí. I propojení rezidentů může do určité úrovně stimulovat místní samospráva, a to pořádáním kulturních akcí, zakládáním a zušlechťováním tradic a tradičních akcí, připomínáním historie a podporováním sousedského patriotství.

Motivace zajímat se o své okolí a spoluvytvářet podobu sousedství může být radnicemi buď podněcována, anebo mohou místní samosprávy jakékoli snahy o aktivní občanství přehlížet. Aktivní občanství v místě bydliště posiluje kohezi komunity, zlepšuje životní standart a posiluje vztah k sousedství a hrdost na místo svého bydliště (Kerslake et al. 2018). V případě, kdy občané cítí moc a možnost spolu s dalšími něco opravdu změnit a ovlivnit, se do společné akce daleko častěji pustí. Důležitá je transparentnost činnosti místní samosprávy a dostatečné informování občanů o této činnosti a jejich možnostech do rozhodování zasahovat.

Relativně novým fenoménem v ČR i zahraničí je participativní rozpočet. Na konci osmdesátých let se začal praktikovat v Porto Alegre, v Brazílii a brzy se rozšířil do mnoha měst po celém světě (Ganuza a Baiocchi, 2012). Podle Ganuzy a Baiocchiho to byla Unie *sousedských* asociací, která s touto ideou jako první přišla k tehdejším kandidátům na starostu. „Participativní rozpočtování je rozhodovací proces, prostřednictvím kterého občané zvažují a jednají nad distribucí veřejných zdrojů“ (Wampler, 2007). Dovolují tedy občanům se přímo podílet na přerozdělování místního rozpočtu a skrz to je vzdělávají, zapojují a podněcují jejich zájem o podobu sousedství i města. Participativní rozpočtování má více různých podob, základem ale jsou shromáždění občanů ze sousedství, nebo větší oblasti, kde ve spolupráci s místní samosprávou rozhodují o využití veřejných zdrojů (Hrubeš, 2013). Není nutné se hned pouštět do rozsáhlého participativního rozpočtu. Jednodušší participativní metodou je třeba plánování tvorby a obnovy veřejných prostranství spolu s občany, které je v ČR také metodou nejčastější (Nawrath, 2020).

6 Dopady sousedských komunit

Sousedské komunity vysoké úrovně mají mnoho různých dopadů. Dopady rozdělují do více úrovní. Nejdříve dopad na samotné členy komunity. To je například rozvoj různých znalostí a dovedností, posílení schopností a vědomí toho, co jedinec sám i v komunitě dokáže, lepší zdraví, ale i nedostatek času, vyhoření, nebo poničení vztahů.

Další úrovní je dopad na ostatní obyvatele sousedství a sousedství jako celek. Ne všichni rezidenti prožívají sousedskou komunitu na stejném stupni (viz podkapitola 4.2). Přesto na ně komunita může mít pozitivní dopad, nebo se proti její existenci mohou vymezit. Do této úrovně také spadá řešení problémů, zvelebování veřejného prostoru a celkově aktivní občanství. Poslední úrovní je pak dopad, který sahá za hranice samotného sousedství.

6.1 Dopad na jednotlivce

Podle Völker et al. (2007) pomáhá komunita naplnit fyzické i sociální potřeby jedince a zvýšit jeho blahobyt v obou těchto rovinách. Vzájemná výpomoc, která je často součástí života komunit, šetří jedinci zdroje (tj. čas, peníze, fyzickou sílu, ...) a tím zvyšuje jeho fyzický blahobyt. Na druhou stranu aktivní zapojení do komunity také čas a energii bere. Díky komunitě se také může jedinec cítit v sousedství bezpečně a komfortně.

Mezi sociální potřeby patří pocit přijetí druhými, potřeba být oblíbený a schválení chování jedince kolektivem (Völker et al., 2007). Na druhou stranu se při vysoké kohezi komunity může projevit extrém stádového chování a utvrzování se v jednom určitém pohledu na svět. Podle Baumana (2001) musí jednotlivci za bytí v komunitě zaplatit svobodou. Jak velká část svobody to bude, záleží na rozsahu jejích aktivit a úrovni koheze.

Sociální vztahy mají, v některých oblastech významný, dopad na lidské zdraví. „Dospělí, kteří jsou více sociálně propojeni jsou zdravější a žijí déle než jejich více izolovaní vrstevníci.“ (Umberson a Montez, 2010, S54). Jedním z faktorů tohoto jevu je sociální podpora, která podle stovek studií zlepšuje mentální a fyzické zdraví (Umberson a Montez, 2010). Sociální podpora je podle Umbersona a Monteze emocionální udržování kvality vztahů, která se projevuje např. vědomím toho, že je jedinec milovaný, vyslyšený, nebo se o něj někdo stará. Taková sociální podpora je nejčastěji dávana v rodině, v ideálním případě dostatečně pro dobré mentální zdraví jedince. V menší míře je ale také dávana přáteli a může být také poskytována sousedskou komunitou. Taková podpora má přínos pro každého člena komunity, ale obzvlášť pro ty, kterým se jí jinde nedostává.

Dalším způsobem, jakým mají vztahy dopad na lidské zdraví je ovlivňování a podpora druhých v dobrých zdravotních návycích, jako je dodržování lékařských postupů, zhubnutí, skončení s kouřením (Heaney a Israel, 2008) nebo dokonce i motivace k vyšší fyzické aktivitě. Na druhou stranu ustálené sociální normy v komunitě mohou ovlivňovat zdraví i negativně. Takové sociální normy se mohou týkat množství konzumovaného alkoholu (např. jihomoravský vinařský kraj, nebo česká kultura piva) nebo všeobecné stravovací návyky (Umberson a Montez, 2010).

Komunita dává příležitost k sebevyjádření a seberealizaci. Členové mohou v komunitě uplatňovat a rozvíjet své schopnosti, dovednosti a znalosti, ale také se učí dovednostem novým. Komunita posilňuje u svých členů schopnosti a dovednosti spojené s vedením lidí, prací v kolektivu, rozhodováním, organizováním nebo řešením problémů (Ohmer, 2008). Kolik se toho rezident v komunitě naučí se pak odvíjí od toho, nakolik je do organizace zapojen. Více strukturované vedení komunity může mít mezi sebou rozděleno více různých rolí (Ohmer, 2008). Podle své role se tedy mohou členové, kteří jsou organizačně zapojení rozvíjet v různých dovednostech od vedení týmu, přes správu financí až po propagaci. Všichni dohromady se pak učí, jak už bylo zmíněno, práci v týmu, spolupráci a řešení problémů.

Komunita navíc propojuje a síťuje lidi různých zaměření a schopností. Členové tak získávají cenné kontakty pro případ potřeby pomoci. Vzájemná výpomoc zvyšuje blahobyt jedinců. Obyčejná radost ze společně dosažených cílů a smysluplně stráveného času s druhými je nepopíratelným přínosem komunit pro jejich členy. Völker et al. (2007, 110) zmiňuje, že lidé žijící v komunitě jsou také „více nápomocní, loajální, mají méně konfliktů mezi sebou apod. Krátce, očekává se od nich větší míra solidárního chování.“

6.2 Dopad na komunitu a sousedství jako celek

Autoři zmiňují tři hlavní dopady vysoké úrovně sousedské komunity na sousedství. Je to řešení problémů v sousedství, zlepšování života v něm nebo politická a občanská mobilizace. Zmiňují ale také negativní stránku komunit, a to že může odsuzovat a vylučovat ze svého středu některé sousedy.

Komunita jakožto sociální organizace vytváří sociální kapitál, který, jak už bylo výše zmíněno, jsou její znaky „jako sítě, normy a důvěra, které usnadňují koordinaci a spolupráci vedoucí ke vzájemnému prospěchu.“ (Putnam, 2001). Forrest a Kearns (2001, 2140) určují osm oblastí sociálního kapitálu, a tedy jeho přínosů pro sousedskou komunitu. První z nich je empowerment, tzn. posílení vědomí vlastní moci, a moci v komunitě něco ovlivnit a být

slyšen. Další je participace lidí v sociálních a komunitních aktivitách, spolupráce, vzájemná výpomoc, společné normy a hodnoty, důvěra, pocit bezpečí a sounáležitosti.

Čím vyšší je sociální kapitál komunity, tím snazší je pro ni kolektivní řešení problémů (Forrest a Kearns, 2001) i ochota aktivně zlepšovat úroveň života v sousedství. I odpověď na krize (nejčastěji přírodní a jiné katastrofy), označovaná jako sociální resilience je ovlivněna sociálním kapitálem a kohezí (Maguire a Hagan, 2007). Sociální resilience je „kapacita sociální entity (tj. skupiny nebo komunity) ‚odrazit‘ nebo pozitivně odpovědět na neštěstí.“ (Maguire a Hagan, 2007, 16) Sociální resilience podle Maguire a Hagana obsahuje schopnost odolávat krizím, rychlé zotavení z krizí a kreativitu při jejich řešení.

Problémy, se kterými se mohou členové sousedské komunity potýkat je podle Ohmera (2008) např. riziková mládež, nezaměstnanost, dostupné bydlení, bezpečí anebo rizika pro úroveň života v sousedství. Unger a Wandersman (1985) tvrdí, že v sousedství, kde je vysoký stupeň sociální interakce bude více kontrolována kriminalita neformální cestou, např. dohlížením na sousedovic majetek, sledováním cizinců nebo zastavováním bitek. Na druhou stranu kvůli silným vazbám mezi sousedy mohou rezidenti nenahlašovat některé přestupky, jelikož nechtějí donášet na své sousedy nebo jejich příbuzné (Swaroop a Morenoff, 2006).

Zlepšování úrovně života v sousedství se může týkat zvelebování veřejného prostoru nebo pořádání nejrůznějších kulturních, vzdělávacích, sportovních i společenských akcí. Komunity se také podle Riche (1979, 82) „snaží aktivně ovlivňovat úroveň služeb a dalších podmínek ovlivňujících kvalitu života v dané oblasti“, a tak hájí své společné zájmy. Rich popisuje tři způsoby, kterými to provádí. Buď vytváří poptávku a služby poptávají po jiných organizacích, sami si tyto služby produkují, anebo se na poskytování veřejných služeb podílejí (např. hlášení podezřelých událostí policii nebo požáru hasičům).

Vysoká úroveň sousedské komunity podporuje občanskou a politickou angažovanost. Skrze empowerment jedinců v komunitě i komunity jako celku si tito více uvědomují váhu svého hlasu a moc ovlivňovat své okolí. K tomu se přidává zájem o podobu a funkčnost sousedství. Souséde se začnou tedy více zajímat o rozhodovací procesy v jejich okolí, říkat svůj názor, chodit na radnici, vznášet požadavky, podávat návrhy a někdy dokonce i kandidovat.

Taylor (2018) kritizuje komunitární přístupy za jeho romantizaci komunit a zmiňuje jejich ‚temnou stránku‘. Komunity mají podle ní „exkluzivní povahu a schopnost být represivní“ (str. 14). Podobně Merry (1984) píše o pomlouvání a odsuzování, které může být často součástí sousedské komunity. Obzvláště pevně spojené komunity mohou některé sousedy vylučovat ze svého středu a kolektivně odsoudit. Takové komunity mohou také brát

soukromí svých členů posuzováním privátních záležitostí svých sousedů. Uzavřená komunita s vysokou mírou koheze také může ostře rozdělovat samotné sousedství na skupinu těch, co jsou v komunitě a těch, co nejsou, nebo se vymezovat vůči sousedstvím okolním, jak o tom píše v následující podkapitole.

6.3 Dopady za hranice sousedství

Fenomén ‚gated communities‘ je extrémním příkladem sociální segregace na základě příslušnosti k sousedství. „Gated communities‘ jsou rezidenční oblasti a zástavby, které jsou oplocené nebo obehnané zdí před svým okolím. Zakazují, nebo kontrolují přístup do těchto zón bránami, nebo závorami.“ (Atkinson a Flint, 2004, 878) Takové sousedské komunity nejsou vždy vysoké úrovně, ale jsou podle Atkinsona a Flinta viděny jako oddělené od okolí, místní samosprávy i ostatních rezidentů v dané oblasti. Jsou často od svého okolí nejen fyzicky, ale i sociálně izolované a zvyšují sociální segregaci. Segregují společnost na ty, kteří si mohou dovolit žít v často velmi drahé a exkluzivní čtvrti s vlastními veřejnými prostory, které ale nejsou přístupné pro všechny. Mezi rezidenty bydlícími v takové ‚gated community‘ a těmi co v ní nebydlí, může docházet k rivalitě až nesnášenlivosti (Atkinson, Flint, 2004).

Časté jsou ale i případy, kdy jsou sousedské komunity vysoké úrovně otevřené a mají na své okolí dopad pozitivní. Jejich akcí a aktivit se někdy účastní i přespolní a svou činností motivují rezidenty jiných sousedství k podobné aktivitě.

Forrest a Kearns (2001) jdou ještě dál než k rezidentům v okolí. Tvrdí, že to, co se děje v sousedstvích ovlivňuje celou veřejnost a povahu společnosti. Aktivní zájem občanů v sousedských komunitách o místní samosprávu ovlivňuje zodpovědný výkon funkcí komunálních politiků (Putnam, 1995), což má dopad na celou správní oblast. Ze sousedství o vysoké kohezi také vychází aktivní občané, kteří dále ovlivňují dění v celé zemi. Samotné idey spolupráce, sdílení, solidarity a vzájemné pomoci jsou důležitými hodnotami, které se ze sousedských komunit šíří dál.

Do této kapitoly zařazuji i aktivity komunit, které přispívají k udržitelnosti a udržitelnému rozvoji. Tyto aktivity mají dopad na samotné členy, sousedství jako celek, ale mají i přesah za hranice sousedství. To jednak svým pozitivním příkladem, ale i proto, že udržitelnost je záležitostí lidstva jako celku. Zde se aplikuje známé heslo ‚think globally, act locally‘, tedy ‚mysli globálně, jednej globálně‘.

Roseland (2000, 97) pod udržitelný rozvoj na komunitní úrovni zahrnuje přeměnu ‚odpadů‘ na zdroje (např. bleší trhy, bazary, sbírání odpadků a jejich následné třídění),

zlepšování efektivity nakládání s energií a materiály (např. společné vlastnictví věcí, sdílení aut), nahrazování neobnovitelných zdrojů energie obnovitelnými (projekty na komunitní solární panely), zvyšování komunitní soběstačnosti (např. potravinové, energické a materiální) a udržitelné hospodaření s přírodními zdroji (nepoužívání pesticidů a umělých hnojiv na komunitních zahradách, sbírání odpadků apod.). Ve zkratce jde tedy o minimalizování odpadu a efektivnějšího nakládání se zdroji, předcházení znečištění a zvyšování soběstačnosti.

Co se týče minimalizování odpadu a efektivnějšího nakládání se zdroji, jedním z takových vcelku běžných aspektů komunity je společné využívání věcí. Sousedé mohou některé věci vlastnit společně, půjčovat si je, nebo nepotřebné věci jednoho souseda najdou nové využití u druhého např. skrze bleší trhy a bazary.

Významnou věcí, kterou mohou sousedé sdílet a půjčovat, je auto. Ať už skrze sdílené používání (šetření zdrojů) nebo spolujízdy (snižování znečištění), sousedé přispívají k udržitelnosti. Vyšší úroveň komunity v sousedství zároveň motivuje rezidenty více po sousedství chodit, aby tím měli větší šanci své přátele potkat.

Dalšími udržitelnými aktivitami může být rozšiřování zeleně ve veřejných prostorech sousedství. Ať už se jedná o sázení stromu, vysetí květnaté louky, nebo zrušení betonového prostranství a jeho nahrazení zelení. Sousedské komunity mají zájem zkvalitňovat prostředí ve kterém žijí, což konají např. právě skrze prosazování zelených ploch nebo jejich bránění proti developerům. Další udržitelnou aktivitou přispívající ke zkvalitnění prostředí sousedství je třeba společné sbírání odpadků.

Speciálním případem udržitelného chování v sousedství je zavádění komunitních zahrad. Ty nejen že přispívají k zvyšování sociálního kapitálu, ale také zlepšují potravinovou bezpečnost (Pascoe a Howes, 2017). Shaw et al. (2018) navíc píše, že komunitní zahrady mají potenciálně důležitou roli v ovlivňování mikroklimatu a udržitelnosti. Díky zahradničení si také rezidenti uvědomují důležitost potravin a co obnáší jejich pěstování a spolu s tím se učí, jak zahradničit udržitelně. Na komunitních zahradách se často kompostuje a nepoužívají se pesticidy ani umělá hnojiva (Pascoe a Howes, 2017).

Dalšími, už méně častými aktivitami sousedských komunit jsou nejrůznější projekty od využívání starých opuštěných objektů, přes komunitní solární panely až po prosazování omezení automobilové dopravy v areálu sousedství.

7 Řešená problematika v ČR

V České republice nemá komunitní rozvoj příliš dlouhou tradici. Než se stačil mezi válkami v nově vzniklé Československé republice rozvinout, tak přišla komunistická vláda, která aktivity komunitního rozvoje a práva sdružovat se potlačovala. Přesto se za posledních, svobodných, 30 let mnoho na tomto poli událo. Především neziskový sektor vyvinul mnoho snah, ale i ten státní rozvíjí nejrůznější participativní metody řízení.

Sousedské vztahy a komunity nejsou v ČR plošně zmapované. Podle Reichela (2008) se význam sousedství na současných sídlištích značně vytrácí, zatímco na vesnicích se sousedství jakožto komunita projevuje v plné míře.

7.1 Komunitní rozvoj v ČR

Jak už bylo zmíněno, komunitní rozvoj je „změna, která se děje v komunitách a je zaměřena na vytvoření lepších podmínek pro řešení problémů.“ Taková změna se děje prostřednictvím „posilování schopností jedinců a skupin ke svépomoci a zprostředkování takových dovedností, které jim umožní aktivně ovlivňovat život svůj a své komunity.“ (Lamačová a Opršal, 2011, 122)

Komunitní práce, která bývá někdy zahrnovaná pod sociální práci jako jedna z jejích metod (Gojová, 2006), se právě o takový komunitní rozvoj snaží. Jejím prvořadým cílem je v souladu s definicí komunitního rozvoje „povzbuzovat obyvatele určité lokality, pomáhat jim pracovat a usilovat o něco společně“ (Hartl, 1997, 69). Smyslem komunitní práce, kterou podle něj nelze ztotožňovat s běžnou sociální prací, Hartl (71) určuje na „zvyšování tolerance, dobrého sousedství a sociální odpovědnosti, snižování intolerance, předsudků a strachu.“

Kinkor (2003) hovoří o historii komunitní práci na území dnešní ČR jen velmi stručně. Okrajově se do ní dle něj dají zahrnout zájmové spolky z 19. a první poloviny 20. století. Jejich rozvoj byl ale přerušen válkami a po roce 1948 byly zahrnuty pod Národní frontu, nebo rozpuštěny. Po 40 let socialismu pak byly aktivity komunitního rozvoje a práva sdružovat se potlačovány.

Komunitní práce se tedy dle Kinkora u nás rozvíjí až po roce 1989. Ze začátku 90. let to byly především nevládní neziskové organizace, které komunitní rozvoj uplatňovaly a rozvíjely. V několika málo případech byly iniciátory i instituce veřejné správy (obecní a okresní úřady).

Je důležité zmínit limitující faktory, o kterých píše Kinkor, se kterými se iniciátoři komunitního rozvoje potýkali v 90. letech, ale do určité míry potýkají dodnes:

- „malá připravenost lidí pospolu řešit společné problémy – v důsledku silné tendence ve společnosti k uzavření se do „individuálního konzumu“, ale i v důsledku čtyřiceti let manipulace s občanem a zneužívání jeho přirozené potřeby podílet se na životě své komunity;
- převládající očekávání obyvatel komunity, že k řešení problémů na místní úrovni jsou určeni jiní lidé než oni;
- převládající nastavení úřadů spíše na „řízení lidí“ než na podporu participace při řešení problémů (představa, že pasivní občan je dobrý občan);
- omezené množství finančních prostředků, které znemožňují některé projekty dotáhnout do konce nebo do optimálního tvaru;
- tam, kde se komunitní práce používá, vytvářejí se tzv. ostrůvky pozitivní deviace, ale podmínky (legislativní, finanční, organizační) pro systémová opatření chybějí.“
(Kinkor, 2003, 258)

Komunitní rozvoj v ČR je těmito podmínkami limitovaný dodnes a snad i proto je podle Centra občanského vzdělávání (2015) v ČR 55 % dospělé populace občanky pasivních.

Komunitní práce je realizována ve státním i neziskovém sektoru. Ta ve vládním je uplatňována skrze komunitní plánování, které provádí Ministerstvo práce a sociálních věcí (MPSV) ČR spolu s orgány státní správy a samosprávy. Komunitní plánování definuje dokument MPSV jako metodu, která „výrazně posiluje principy zastupitelské demokracie“ a jejími znaky je kladení důrazu na zapojování všech, kterých se zpracovávaná oblast týká, na dialog a vyjednávání a na dosažení výsledku, který je přijat a podporován většinou účastníků (Komunitní plánování, 2002). Komunitní plánování je MPSV nejčastěji skloňováno v kontextu tvorby sociálních služeb. Jeho principy jsou ale také uplatňovány při participativním plánování a rozpočtu, při naplňování podmínek pro označení Zdravé město nebo při naplňování Místní Agendy 21.

Neziskový sektor je v oblasti komunitního rozvoje velmi obsáhlý a pestrý. Pro příklad zde zmíním alespoň některé. Kromě mnohých komunitních center existují také centra pro komunitní práci. Centrum pro komunitní práci (CpKP) má své místní zastoupení už v 8 krajích ČR. Jeho vizí je „spokojená komunita, ve které veřejná správa spolupracuje s občany na udržitelném rozvoji místní komunity a společně se podílejí na zkvalitňování života občanů.“ (CpKP, 2011). Další neziskovou organizací zabývající se komunitním rozvojem prostřednictvím zlepšování komunikace a spolupráce mezi občany a radnicemi a probouzení zájmu občanů o komunální problémy je Agora CE (2020). Jiným typem organizace je zase Institut komunitního rozvoje, jehož cílem je rozvoj občanské společnosti

prostřednictvím vzdělávání občanů a kulturního a společenského rozvoje komunit (IKOR, 2017).

Významným aktérem v této oblasti jsou také nadace podporující komunitní rozvoj. Mezi ty známější patří Nadace VIA, Nadace Open Society Fund nebo Nadace rozvoje občanské společnosti.

7.2 Sousedské komunity v ČR

Soužití se sousedy není vždy jednoduché. Hezky to dokládá nedávno uvedený film *Vlastníci*, u kterého se mnozí čeští občané nejspíš smáli občas trpce kvůli podobnostem s jim známými situacemi. Počet stížností veřejnému ochránci práv na sousedy dokonce stoupá (Ombudsman – veřejný ochránce práv, 2017), takže to vypadá, že se situace nelepší, ba naopak.

V ČR nejsou sousedské vztahy a komunity plošně zmapované. Výzkumné studio aplikované antropologie Anthropictures provedla komunitní monitoring např. v Plzni, nebo Praze 14. V Praze 14 pak organizace objevila 8 aktivizovaných komunitních skupin, jejichž pojmenování obsahovalo nějaký tvar slova sousedé, ostatní aktivizované skupiny byly převážně zájmové (Anthropictures, 2013). To může ukazovat na současnou hustotu aktivizovaných sousedských skupin, ale neukazuje hustotu vztahů mezi sousedy, jejich proměny, ani rozdíly mezi jednotlivými regiony a typy zástavby. Za doby socialismu mělo podle Musila (1967) sousedství větší význam v dělnických čtvrtích nebo ve starých městských čtvrtích. Podle Reichela (2008, 108) se význam sousedství na současných sídlištích značně vytrácí. Zároveň poznamenává, že dříve bylo sousedství významné v dělnických pavlačových činžácích. Větší význam sousedství jakožto komunity pak je podle něj „v dlouhodobě zabydlených zástavbách městských rodinných domků a v plné míře potom samozřejmě v malých venkovských obcích“ (Reichel, 2008, 108).

8 Příklady funkčních sousedských komunit

8.1 Záměr, metoda a výběr sousedských komunit

Záměrem této části je na příkladu tří různých sousedských komunit z České republiky ukázat, které faktory napomohli v těchto konkrétních případech k rozvoji sousedské komunity, nebo které jsou naopak pro její rozvoj omezující. Také ukazují, jaké různé dopady dané komunity mají.

Předpoklad výzkumu byl, že realita ve všech zmíněných komunitách bude dosti odlišná, závislá na lokálním kontextu a podobě sousedství i komunity. Proto není záměrem najít určité zobecnitelné prvky, ale spíše ukázat diverzitu různých kontextů a přístupů.

Motivací pro zahrnutí této praktické části do bakalářské práce je vztáhnutí výsledků z teoretické části na konkrétní reálné příklady v ČR. Teoretická část, která je výsledkem četby převážně zahraničních autorů, se tak vztáhne na místní pozorovatelný kontext.

Výzkumné otázky:

Jak probíhal vývoj sousedské komunity?

Jak vznikla organizace, která sousedskou komunitu zaštiťuje?

Jak probíhaly začátky činnosti organizace?

Jaké klíčové události se v historii komunity odehrály?

Které faktory přispěly k rozvoji daných sousedských komunit?

Co motivovalo sousedy k zapojení do komunity?

Jaké příležitosti či prostory umožňovaly setkávání sousedů již před vznikem (nebo na počátku existence) komunity?

Co spojovalo sousedy před vznikem komunity?

Jaké dopady mají sousedské komunity?

Jaké jsou dopady komunit na jejich členy?

Jaké jsou dopady komunit na sousedství a komunitu jako celek?

Jaké jsou dopady komunit za hranice sousedství, včetně udržitelných přístupů?

Jako hlavní metoda sběru dat byla zvolena metoda přímých polostrukturovaných rozhovorů. Tato metoda byla zvolena, protože cílem bylo vyposlechnout příběh rozvoje komunity a jejích dopadů, i osobní zkušenost jak v oblasti motivace, tak osobních dopadů. Polostrukturovaný rozhovor dává prostor tento příběh vypovědět a zároveň zahrnout všechny výzkumné otázky. Byly osloveny vybrané komunity s prosbou o rozhovor s osobou, která

dobře zná realitu komunity a její činnost. Dohromady byly udělány tři rozhovory spojené u dvou rozhovorů s návštěvou sousedství. V případě Moravičan měla být návštěva provedena samostatně, bohužel to ale znemožnila nastalá situace v ČR, kdy byl omezen z důvodu šíření onemocnění COVID-19 volný pohyb osob.

Za Moravičanské okrašlovací spolek odpovídal předseda spolku Tomáš Adamec, za Novou Riviéru Markéta Ubíková, iniciátorka projektu a za Sdružení Tejnka Marek Šálek, jeden ze zakladatelů a předseda sdružení.

Každá podkapitola o jednotlivých sousedských komunitách vychází právě z tohoto jednoho rozhovoru a všechny přímé citace, pokud není uvedeno jinak, pochází od osoby uvedené na začátku podkapitoly. Informace z rozhovorů byly doplněny informacemi ze sociálních sítí (Facebook, Instagram), webových stránek komunit a jejich publikací.

Jednoznačným limitem výzkumu je jednostranný pohled na komunity. Každá kapitola o komunitě vychází ze subjektivního pohledu a interpretace jediného člena komunity.

Sousedská komunita je definována jako skupina lidí, kterou primárně spojuje rezidence v daném sousedství. Definici komunity pak naplňuje sousedská komunita vysoké úrovně, sousedská komunita střední úrovně se jí blíží: „sdílí společné hodnoty a zájmy, dochází mezi nimi k interakcím, spojuje je pocit blízkosti a solidarity, mají tendenci přemýšlet o sobě jako o části skupiny („my“)" (Calhoun et al., 1994, 520).

Pro výběr komunit byly zvoleny následující kritéria: jedna komunita ve vesnici, jedna ve městě a jedna ve velkoměstě (Praha). Dále alespoň jedna komunita na Moravě a jedna v Čechách a alespoň jedna komunita fungující více než deset let a jedna vzniklá relativně nedávno (stáří do dvou let). Tyto kritéria byly zvoleny, aby byla zajištěna různorodost komunit, a tedy i jejich příběhů.

Dvě komunity (Sousedská komunita Nová Riviéra a Moravičanské okrašlovací spolek) jsem našla přes mapu komunitních projektů podpořených Nadací Via přes program Živá komunita³. Jelikož obě komunity podpořené Nadací Via jsou relativně nově vzniklé uskupení (oba projekty byly podpořeny v roce 2019), třetí, pražskou, komunitu jsem chtěla najít takovou, která funguje už déle. Tip na Sdružení Tejnka, které bylo založené už v roce 2000, jsem dostala od kamaráda.

To, že jsou zvolené komunity opravdu sousedskými komunitami vysoké úrovně bylo předem odvozeno z existence webových nebo facebookových stránek komunit, které sami sebe nazývají jako „občanská iniciativa“, kterou založila „skupina sousedů“ (Sdružení Tejnka,

³ Dostupné z: <https://www.nadacevia.cz/ziva-komunita/#projekty>

2019), „sousedská komunita“ (Nová Riviéra, 2020) a „dobrovolné sdružení občanů, kteří pracují na lepším vzhledu a fungování obce“ (Moravičanské okrašlovací spolek, 2020a).

Jelikož se ale všechny společenské skupiny, komunity i sousedské komunity neustále vyvíjí, z rozhovorů vyplynulo, že pouze dvě z vybraných komunit (Sdružení Tejnka a Moravičanské okrašlovací spolek) jsou komunitami vysoké úrovně, zatímco Nová Riviéra je spíše sousedskou komunitou úrovně střední. Přesto má potenciál se stát komunitou úrovně vysoké a níže vysvětlují její okolnosti a potenciál.

8.2 Moravičanské okrašlovací spolek

„Za všechno vždycky můžou lidi.“ Tomáš Adamec, 2020

Rozvoj sousedské komunity a vznik spolku

Moravičanské okrašlovací spolek je dobrovolnická nezisková organizace (Moravičanské okrašlovací spolek, 2020b), zaštiťující skupinu sousedů v Moravičanech. Obec Moravičany má asi 1300 obyvatel (ČSÚ, 2019) a bohatou historii. Leží v okrese Šumperk nedaleko Olomouce.

Spolek byl oficiálně založen v říjnu 2019, rozvoj místní sousedské komunity ale sahá hlouběji. O rok dříve, v říjnu 2018 byla založena iniciativa Zachovat náves v Moravičanech. Jejím cílem bylo probudit zájem obyvatel o plánovanou rekonstrukci Moravičanské návsi, jejíž součástí by bylo nahrazení dlážděné žulové cesty asfaltem (Občanská iniciativa Zachovat náves v Moravičanech, 2019). V této iniciativě se podle Tomáše Adamce „spojili lidi, kteří do té doby byli úplně pasivní“. Z početné skupiny lidí, kteří se do této iniciativy zapojili postupně vykryštovalo budoucí vedení spolku.

Podle Adamce vedení obce s iniciativou nespolupracovalo a po roce dobrovolnické práce byli členové iniciativy demotivováni. V přibližně stejné době zhruba stejná skupina lidí budovala komunitní centrum, a tak se jádro iniciativy rozhodlo „stáhnout“ tam. Za půl roku vzniklo komunitní centrum Beseda a oficiálně i Moravičanské okrašlovací spolek.

Faktory rozvoje sousedské komunity

Důležitým faktorem rozvoje v Moravičanech byl *problém*, které se v sousedství vyskytl. Dali se dohromady lidé, kteří se před tím neznali. Nesouhlasili s odstraněním žulových kostek, kterými je náves v Moravičanech vydlážděna a motivovalo je to k činnosti a schůzkám. Považovali plánovanou rekonstrukci za velmi důležitou, a proto jim vadila „téměř žádná spolupráce s občany a jejich názory ... a hlavně velmi špatná informovanost

obyvatel ...“ (Občanská iniciativa Zachovat náves v Moravičanech, 2019). Roli v motivaci zasáhnout, spojit se a něco dělat hraje *patriotismus*. Dlážděná náves je typický hanácký prvek přispívající k historickému rázu obce a připomíná její historii.

Iniciátoři dialogu o podobě návsi se od obecního úřadu podle dotazovaného nedočkali spolupráce ani vyslechnutí. Skupina ale v sobě objevila potenciál, energii a chuť něco dělat. Proběhl ‚empowerment‘ a navázaly se vztahy. Ukázalo se, že *seberealizace* není pouze dopadem komunity, jak jsem psala výše, ale je také faktorem jejího rozvoje spolu s *touhou být prospěšný*. Okrašlovací spolek byl totiž už delší dobu podle Adamce neuskutečněným plánem dvou zakládajících členů, jejichž velkým koníčkem je zahradničení. Chtěli ukázat i ve veřejném prostoru, jak se dají upravit zelené plochy pomocí principů permakultury⁴ tak, aby byly druhově rozmanité, pestré a barevné. Dalším faktorem, opět motivačním, byly získané *prostředky k realizaci* nápadů, které v zakládající skupině vzešly. Skupina získala prostor na Moravičanské fáře a hektar a půl zahrad dostala do pronájmu na dvacet let. Získaný grant od Nadace Via na opravu fary bylo také „nakopnutím“ a motivací.

Řada členů okrašlovacího spolku se zdají být katalytickými osobnostmi, které své schopnosti začaly z různých důvodů v komunitě používat. U různých lidí k tomu ale vedly jiné faktory. *Věkem* je katalytickou osobností s energií, chutí a nápady nejmladší člen týmu Tomáš Adamec, který navíc může „relativně flexibilně působit a časově si to určovat sám“, má tedy *více volného času*. Díky *množství volného času* se také podle dotazovaného naplno zapojil další člen spolku, kterému už odešli děti z domu. Dalšími lidmi s motivací a katalytickými osobnostmi jsou *nově přistěhovalí*. Ti jsou jednak bez historických křivd a také přinášejí nový pohled a chuť přinést na nové místo bydliště to, co jim tam chybí.

Dalšími faktory jsou *rezidenční stabilita* a *zapojení do místních organizací*. Ke spolku se totiž přidali také starousedlíci, kteří se „vždycky zajímali o všechno. Takže ti přijdou všude a vždycky.“ Starousedlíci, kteří jsou s místem srostlí, znají se mezi sebou, a navíc se účastní i akcí místních organizací jsou aktivní součástí spolku. Moravičany mají navíc lehce *definovatelné hranice*, jsou *bezpečné*, bez velkého zdroje *hluku* a nejsou nad míru *hustě osídlené*, ani nejsou od sebe domy příliš vzdálené. Spolek navíc přispěl k *podobě veřejného prostoru* vytvořením místa, kde se mohou obyvatelé aktivně setkávat a vytvořilo *služby*, které (nejen) obyvatelé Moravičan využívají, a tak mají více příležitostí k setkávání.

⁴ Permakultura je „vytváření trvale udržitelných systémů na základě spolupráce s přírodou“ (Hauserová, 2013)

Dopady sousedské komunity

Díky vzniku spolku se mohou členové seberealizovat a znásobuje se zde jejich lidský kapitál vytvořeným sociálním kapitálem. Jak tvrdí Adamec, každý ze členů umí něco a dohromady tvoří fungující tým. Jsou si navíc pro sebe navzájem oporou a inspirací a učí se v komunitě novým schopnostem a dovednostem spojenými s prací v týmu i mimo to. Mladší členové týmu předávají znalosti a dovednosti o moderních technologiích, starší zase praktickým věcem na zahradě.

Práce pro spolek jeho členům bere spoustu energie a času. Jak řekl respondent, dokud je práce pro spolek nová a zajímavá, pracuje se lehce. Horší situace nastane, když se z toho stává rutina: „Určitý stejný rytmus – tam zamknout, tam odemknout, tohle spravit, tohle udělat. Tam už kolikrát končí ta radost a někdy to krachuje.“ Občas přišli také neshody, např. při návrhu opravy kuchyně v komunitním centru: „Střídalo se víc různých názorů. Tam bylo potřeba skloubit těch požadavků a různých pohledů více. A tím že to zpracovával jeden člověk, dal si s tím práci, tak to pro něho bylo hodně nepříjemný, že musel ustupovat z různých standardů.“ Rozpory ale nebyly podle dotazovaného nijak vážné a vždy se vyřešily.

Spolek má výrazný dopad také na *obyvatele* Moravičan, kteří sice nejsou členy, ale na jeho akce přijdou. Setkáním s dalšími obyvateli Moravičan budují vztahy, uspokojují sociální potřeby (speciálně např. občasně nedělní kavárny), kulturní (koncert) a také se něco nového naučí (cestovatelské a jiné přednášky, vzdělávací semináře, řemeslné kurzy). Komunitní centrum je také prostorem pro setkávání maminek s dětmi, skupin mládeže nebo různých organizačních týmů, v létě navíc slouží táborům. Taková rychlá radikální změna využití opuštěné fary byla dle Adamce příliš rychlá pro některé farníky. Objevily se drobné spory, které ale vždy místní kněz, jakožto správce farnosti, zvládl vysvětlit a vyřešit.

Nesporně důležitý dopad na sousedství měla i iniciativa Zachovat náves, která spolku předcházela. Dostala k občanům informace o plánované rekonstrukci a motivovala občany se o téma zajímat, vyslovit svůj názor a zapojit se tak do veřejného dění. Ne všechny reakce ale byly pozitivní. Někteří občané v tom viděli neoprávněný zásah do práce vedení obce, samotné vedení také výsledky ankety a jiné snahy iniciativy nevzalo podle dotazovaného v potaz. Spolek v důsledku toho s obcí nespolupracuje a jsou občané, kteří spolek stále nevnímají pozitivně.

Na akce do komunitního centra přicházejí i lidé z okolí, čímž má spolek vliv i za hranice obce. Na seminář Nadace VIA zase přijeli lidé z celé republiky a mimo jiné se fungováním spolku inspirovali. Spolek také zapojuje a propojuje další organizace a firmy

z Moravičan a blízkého okolí. Chystají třeba oslovit místní včelaře, aby umístili úly do zahrady, která se plánuje revitalizovat.

Revitalizace zahrady je velký projekt spolku přispívající k udržitelnosti, jak jsem o tom psala v kapitole o dopadech komunit. Spolek chce na příkladu zahrady ukázat, jak se dá s krajinou udržitelně pracovat. Také chce skrze ni inspirovat a vzdělávat o principech permakultury a přírodě celkově. Součástí zahrady by měly být už zmíněné úly, slepice, ovce, květnatá louka, sad nebo také prostor pro konání akcí a trhů (Moravičanské okrašlovací spolek, 2020b). Spolek plánuje zahradu otevřít pro širokou veřejnost, dát prostor pro školy a školky a doufá, že se inspirovaní lidé pro vlastní zahrady a snad i obce, které mají daleko větší pravomoc a doslova pole působnosti.

8.3 Sdružení Tejnka

„...sednu si na lavičku. Za chvíli přijde žena: „Můžu si sednout k tobě?“ Tak tam sedíme jako důchodci a civíme. A za chvíli jde někdo a říká: „No tak já si taky k vám sednu chvíli, počkej já zavolám manželovi ať přijde“, nebo: „já ještě vyzvednu děti ze školky a stavíme se až půjdeme zpátky.“ A pak je konec večera a sedí nás tam třeba dvanáct.“ Marek Šálek, 2020

Vznik sdružení

Sdružení Tejnka tvoří skupina sousedů z městské památkové zóny Tejnka na pražském Břevnově. Čtvrť, kterou vedla poutní cesta a patří k břevnovskému nejstaršímu osídlení měly srovnat se zemí v osmdesátých letech podle Šálka buldozery. Proto tu také byla po dlouhá léta stavební uzávěra. Buldozery předstihla revoluce a zachoval se tedy historický ráz čtvrti. Také ale vypadala po nastěhování jejích nových obyvatel dosti zbědovaně.

Některým se ale specifická atmosféra čtvrti zalíbila a v roce 2000 založili sdružení čtyři nedávno přistěhované rodiny. Jeho hlavním cílem bylo zvelebení čtvrti a zachování jejího historického rázu (Sdružení Tejnka, 2019).

Faktory rozvoje sousedské komunity

Na začátku při vzniku Sdružení Tejnka byly nejdůležitější čtyři faktory: *nově přistěhovaní*, specifický ráz sousedství (tedy faktor *patriotismu*), *problém* v něm a *podobnost* mezi nově přistěhovanými. Jako noví ve čtvrti podle dotazovaného nevěděli o některých starých svárech a možných komplikacích a s elánem se pustili do práce nutné k zvelebení

čtvrti a podtrnutí historického charakteru. Zmíněné rodiny se staly od začátku blízkými a rychle navázaly kontakty: „Když jsme se přistěhovali, tak jsme brzy získali pocit, že se známe strašně dlouho.“ Marek Šálek vidí důvod v tom, že rodiny pocházely z „podobného kulturního prostředí“ a navíc měli malé děti, a tedy i témata k hovoru. Všem se navíc čtvrt' líbila i „se všemi nevýhodami“, což bylo také něco, co je spojovalo, a všichni měli navíc „chuť s tím něco udělat“.

Toho, co by se dalo dělat, bylo podle nich dost. Na začátku tisíciletí byla ulice ve čtvrti plná děr a výmolů, projíždělo zde vysokou rychlostí hodně aut, podle dotazovaného nejspíš i proto že nepředpokládali, že by v tak zdevastované čtvrti někdo bydlel. Sdružení si dalo za cíl dosáhnout návratu dlažby a získání statutu obytné ulice. Proto ale potřebovali navázat spolupráci také s dalšími obyvateli čtvrtě. K tomu jim pomohl *starousedlík*, který se s dalšími obyvateli znal, a tak se stal podle respondenta „mostem“ mezi novou aktivní skupinou a starousedlíky a tím pádem důležitým faktorem pro rozvoj místní sousedské komunity.

To hlavní, co obyvatelé čtvrti spojuje, ať tam bydlí jakkoliv dlouho, je *patriotismus*. V malebné čtvrti se jim podle dotazovaného líbí a mají ji rádi. Proto mají také motivaci se vypořádávat s nejrůznějšími problémy, které ohrožují její historický ráz a kvalitu života v ní. Pro stmelení obyvatel a rozvoj komunity byl dle Šálka důležitý developerský projekt nových rezidencí na horní hranici památkové zóny Tejnka. Všechny auta měly vyjíždět z garáží k historickým domkům, které jsou většinou bez základů. Pro mnoho sousedů to bylo velkou hrozbou a začali se zapojovat do vyjednávání a hledání řešení.

Faktory příležitosti k setkávání, které významně přispěli k rozvoji sousedské komunity jsou *architektonické rozvržení čtvrti a podoba veřejného prostoru*. Život v Tejnce je podle slov Marka Šálka tak trochu „natěsno“. Lidé si navzájem vidí do zahrádek i do oken. Malý prostor s lavičkami u pítka i obyčejná lavička před domem, jednoduchý prvek veřejného prostoru, podporuje sousedský život v Tejnce, jak dokládá citace z rozhovoru na začátku podkapitoly. Přes zimu se tedy rezidenti moc nevidají, ale na jaře sousedský život ve čtvrti podle respondenta ožije.

Dalším faktorem podporujícím sousedský život jsou *tradiční akce* – uliční slavnosti. Důvody jejich vzniku byly různé. Jednou za to podle dotazovaného mohl jednoduchý nápad a bezprostřednost dětí (svatoštěpánská uliční slavnost), podruhé zase touha si navzájem ukázat co kdo umí a co ho baví (Montmartre v Tejnce). Díky vytvořeným vztahům mezi rezidenty, jejich „chuti se scházet“ kdy se sousedi socializují ‚doma‘, místo aby šli za zábavou do centra Prahy, se tyto tradiční akce rozvíjejí a udržují.

Šálek navíc v rozhovoru vyzdvihoval osobu svého souseda, který je podle něj klíčový pro celé sousedství. Tento typ důležité osobnosti v komunitě nazval Roseland (2000) „super propojovačem“. Osobnost, která mobilizuje lidský kapitál neúnavným oslovováním a propojováním lidí. Navíc podle dotazovaného stále vymýšlí, co by mohli sousedi podniknout, kam vyrazit na výlet a jakou budovu v okolí prohlédnout.

Dopady sousedské komunity

Komunita posilnila u sousedů podle respondenta krom vztahu k sobě navzájem také vztah k samotnému sousedství. Členové sdružení se ve spolku seberealizovali, jelikož „každý do toho spolku mohl přispět něčím“ a navzájem si vypomáhali a rozvíjeli se třeba hodinami angličtiny: „...jsme si toho cenili že jsme schopni i něčeho jiného než jen přijít z práce a zabouchnout za sebou dveře a starat se jenom o sebe“. V začátcích sdružení si krom sdílení vědomostí také sdíleli věci jako sekačku nebo šicí stroj.

Často ale také práce pro sdružení a sousedství obecně zabírala podle Šálka mnoho času, stála peníze a obsahovala spoustu práce: „Osmdesát procent činnosti toho spolku je že někdo musí dělat ty nepříjemnosti. To už pak ne všem se do toho chce“. Když se rozhodli členové proti něčemu nebo za něco bojovat a chránit kvalitu svého sousedství, tak už se z radosti stávala dřina. I kvůli nejasnému výsledku to sousedi podle dotazovaného nedělali rádi, anebo to někteří rovnou vzdávali. Ty zapojené to naučilo, jak vlastně samospráva funguje a jak se dá vyjednávat s developery, ale také jim to přineslo mnohé zklamání i zranění od sousedů.

Přesto ale sdružení dosáhlo mnohých výsledků: Tejnka je vyhlášena památkovou zónou, místo záplatované ulice leží dlažba, vzniklo náměstíčko s pítkem, anebo se podařilo dosáhnout už zmíněných kompromisů při stavbě nových rezidencí na horní hranici památkové zóny. Sdružení svou činností přispívá v sousedství k informovanosti. Jak společenské, tak možných ohrožení života v něm.

Uliční slavnosti přispívají k sousedské soudržnosti a prohlubování vztahů. Jak řekl dotazovaný: „...to je to nejcennější, že se ty lidi poznávají a vědí o sobě kdo co dělá, kdo co umí...když je pak něco potřeba, tak se pak dá snáz někdo oslovit, protože se známe.“ Uliční slavnosti už dávno přesáhli hranice Tejnky. Na slavnost 26. prosince přijde podle respondenta třeba 200 lidí a stovkám lidí posílá sdružení o chystaných akcích e-maily. Na Štěpána se zpívají koledy a pije svařák, Montmartre zase stojí na seberealizaci každého souseda. Někteří vaří, další vystaví svá díla, někdo předvede své dovednosti a na ve výsledku osm hodin našlapaného programu přijdou až stovky lidí.

8.4 Nová Riviéra

„Ve chvíli, kdy tady žiju půl roku, tak je mi to jedno. Ve chvíli, kdy tady chodím přespat, tak je mi to jedno. Ve chvíli, kdy nemám děti, tak mi to je jedno, protože to prostě je jenom byt, a pak už je mi to jedno, pak už to vnímám jako něco, co není moje.“ Markéta Ubíková, 2020

Sídliště Riviéra a projekt Nová Riviéra

Sídliště Riviéra se nachází ve Frýdku-Místku, konkrétně na katastrálním území Místku. Sídliště pochází z 60. let a mezi bloky paneláků tu jsou velké zelené plochy. Jeden takový vnitroblok se stal předmětem projektu Nová Riviéra. Ten měl za cíl „zapojit obyvatele sídliště do navrhování jejich vlastního veřejného prostoru a podpořit tak rozvoj sousedské komunity“ a otestovat metody participace (Nová Riviéra – závěrečná zpráva, 2019, 2). Konkrétně se jednalo o prostory dvou hřišť ve vnitrobloku, které jsou ve značně zchátralém stavu. Projekt vyšel z iniciativy rezidentky sousedství Markéty Ubíkové jakožto soukromé osoby a do jeho realizace se zapojili další rezidenti z dané oblasti. Sídliště je vnímáno i díky množství veřejných ploch jako žádaná lokalita, ale podle závěrečné zprávy projektu trpí „problémy spojenými s nízkou hustotou vztahů mezi lidmi a vztahem k místu“ (Nová Riviéra – závěrečná zpráva, 2019, 6).

Projekt neměl takový dopad, jak si jeho realizátoři přáli, nenastala žádná „revoluce“. Respondentka projekt vnímá jako první krok a rozvoj sousedské komunity na sídlišti jako „běh na dlouhou trať“. Akcí projektu se nezúčastnil masový podíl obyvatel, ve veřejném prostoru se nic nezměnilo ani nedošlo k navázání „hlubších“ vztahů. Tento první krok přispěl k navázání vztahů mezi několika aktivními obyvateli, k většímu povědomí o participaci mezi rezidenty a nabrání zkušeností v oblasti rozvoje sousedské komunity.

Faktory rozvoje sousedské komunity

Nesporným faktorem rozvoje je motivace hlavní iniciátorky Markéty Ubíkové do projektu jít. Hlavními faktory motivace jsou pro ni *čas strávený v sousedství, délka pobytu a úmysl v sousedství zůstat* a také *seberealizace*. Respondentka i její manžel pracují doma, a tudíž tráví v sousedství mnoho času a mají vyšší zájem na tom, jak sousedství vypadá a v navazování vztahů v jeho prostoru. Zároveň na sídlišti už dlouho žijí a chtějí tu i nějakou dobu zůstat což opět přispívá jejich zájmu na kvalitě života v sousedství. Pro dotazovanou byl

projekt také polem pro seberealizaci, kde si chtěla vyzkoušet metody participace a komunitního plánování, které je jejím tématem už od dob studií.

Na sídlišti Riviéra ale naopak existuje mnoho faktorů, které rozvoj sousedské komunity ztěžují. *Architektonické rozvržení susedství* je sice příjemné a bezpečné, ale *podoba veřejného prostoru* podle respondentky příliš nevybízí k aktivnímu využívání. Ve vnitrobloku nejsou lavičky, kde by si mohli rezidenti posedět ve stínu stromů, ani piknikový stůl, kde by si mohli za horkých dní dát oběd. Zároveň se část obyvatel dle Ubíkové obává, že by lavičky byly obsazeny bezdomovci. Hřiště mají díry a jsou tedy pro děti nebezpečné. Výjimkou veřejného prostoru je dětské hřiště v nedalekém parku, které je dobrým místem k potkání a navázání kontaktů pro rodiče s dětmi. Ve vnitrobloku se nekonají žádné akce, takže rezidenti nejsou zvyklí, že by se tam něco dělo a ani si podle dotazované nemyslí, že by se tam něco mělo dít, jelikož nevnímají tento prostor jako svůj.

Sídliště je *hustě osídlené, heterogenní a rezidenčně nestabilní*. Na sídlišti je totiž velký podíl nájemních bytů, takže velký počet lidí nezůstává v sídlišti „natrvalo“. Na sídlišti nebydlí podle respondentky velký počet *rodin s dětmi* a tím, že masová většina obyvatel pracuje mimo sídliště, zde netráví velké *množství času*. Z toho také vyplývá nízký zájem o podobu veřejného prostoru, a tedy i malé zapojení do projektu Nová Riviéra.

Podle respondentky bylo dalším důvodem, proč se někteří rezidenti nezapojili nepochopení účelu projektu, a že se něco takového vlastně „může“. Samotné setkání se svými sousedy pro ně bylo podle dotazované tak nové a jiné, že se ostýchali přijít, navíc mezi „cizí“ lidi. Projekt se pokusil rozvinout sousedskou komunitu za pomoci řešení společného *problému*, což ale nefunguje tak dobře ve chvíli, kdy to pro velkou část rezidentů není problém, který by se jich dotýkal nebo ho nepovažují za důležitý.

Rozvoj sousedské komunity

Projekt podpořil podle Ubíkové to, že více rezidentů teď vnímá vnitroblok jako „svůj“ prostor, do kterého mají právo zasahovat, využívat ho a rozhodovat o něm. Bohužel se nepodařilo prosadit žádná změna, jelikož město s iniciativou podle dotazované nespolečupracovalo. To rozhodně nepodpořilo motivaci zúčastněných rezidentů se do podobných iniciativ zapojovat, ale spíše názor, že nemá cenu něco podobného dělat, když se stejně nic nezmění. Projekt se ale podařilo šířit alespoň povědomí o komunitním plánování jak mezi rezidenty, tak mezi lidmi v místní samosprávě což už může být podle respondentky „zárodek změny“ přístupu města k podobným projektům.

Díky projektu se také navázaly bližší vztahy mezi skupinou lidí, byť malou, kteří jsou ochotní se do sousedských aktivit i dále zapojovat. Rezidenti si také začali zvykat, že se ve vnitrobloku něco podobného děje a právě tohle „zvykání si“ je podle Ubíkové „běh na dlouhou trať“: „... když tady uděláme páte setkání sousedů na jaře, tak oni už budou vědět – aha, to jsou nějací ti lidi, co tam něco dělají, aha tak tam možná můžu taky přijít.“ Když ale bude „trať“ příliš dlouhá, hrozí nebezpečí, že aktivní a motivovaní rezidenti, kteří jsou na sídlišti Riviéra hlavním faktorem rozvoje sousedské komunity, motivaci ztratí a „odpadnou“.

8.5 Výsledky

Většina faktorů rozvoje sousedské komunity se v minimálně jedné ze sousedských komunit objevila ať už v negativním nebo pozitivním smyslu, jak ukazuje tabulka 5. Ve sloupcích jednotlivých komunit jsou zelenou fajfkou vyznačeny faktory, které v dané komunitě přispěly k jejímu rozvoji. Červená fajfka označuje faktory, které svým negativním stavem naopak rozvoj komunity ztěžují (v případě sídliště Riviéra). U Moravičan jsou navíc zelenou hvězdičkou vyznačeny faktory, jejichž stav zlepšil spolek svou činností.

Mezi faktory, které při rozhovorech zmíněny nebyly, patří *alternativy socializace*. Tento faktor ale může mít vliv např. v Moravičanech, stejně jako v každé jiné vesnici kvůli větší vzdálenosti od jiných sousedství. Jeho vliv bude ale nejspíš malý, jelikož to ani při rozhovoru zmíněno nebylo. Dále nebyly zmíněny faktory *pohlaví* a *socioekonomický status*. Ani v jednom sousedství nepřevažuje jedno z pohlaví a také nejsou socioekonomicky homogenní. V žádné z komunit nebylo zmíněno jakožto faktor vzniku ani *sdílení statků*.

Výrazným faktorem, který naopak nebyl zmíněn v kapitole 5, jsou *nově přistěhovalí*. Jak vyplynulo z rozhovorů, nově přistěhovalí jsou důležitým faktorem rozvoje sousedských komunit tím, že jsou bez historických křivd a přinášejí nový pohled a chuť přinést na nové místo bydliště to, co jim tam chybí a zároveň mají často chuť něco dělat. Tento faktor se objevil jak u Moravičan, tak ve čtvrti Tejnka. Dalším nově nalezeným faktorem je *seberealizace*. Autorka seberealizaci považovala pouze za dopad komunity, ale rozhovory ukázaly, že může být vnímána také jako faktor jejího rozvoje. Opět se projevil v případě Moravičan a také v sídlišti Riviéra u iniciátorky projektu.

Tabulka 5: Faktory rozvoje jednotlivých sousedských komunit

Skupina faktorů	Faktor	M ⁵	T	R
Motivace	Množství volného času	✓		
	Množství času stráveného v sousedství			✓
	Alternativy socializace			
	Pohlaví			
	Stádium v rodinném cyklu			✓
	Věk	✓		
	Socioekonomický status			
	Délka pobytu & úmysl v sousedství zůstat			✓
	Problém v sousedství	✓	✓	
Příležitost k setkávání	Architektonické rozvržení sousedství		✓	
	Podoba veřejného prostoru	*	✓	✓
	Služby a místa denního užívání	*		
	Hustota osídlení	✓		✓
	Bezpečnost	✓		
	Hluk	✓		
Propojení	Homogenita			✓
	Podobný životní styl, společné koníčky a zájmy		✓	
	Zapojení do místních organizací	✓		
	Sdílení statků			
	Definovatelnost hranic sousedství	✓		
	Patriotismus a tradice	✓	✓	
	Rezidenční stabilita	✓		✓

Zdroj: vlastní zpracování

Příklady tří popsaných komunit podporují mnohé závěry z kapitoly o dopadech sousedských komunit. Na osobní rovině komunity opravdu poskytovaly prostor pro seberealizaci a jejich členové v nich rozvíjeli své znalosti i dovednosti. Na druhou stranu respondenti zmiňovali i čas a energii, které musí komunitě dávat. Komunity také umožnili všem dotazovaným prohlubovat vztahy a navazovat nové kontakty. Ve všech komunitách se

⁵ M = Moravičany, T = čtvrť Tejnka, R = sídliště Riviéra

objevilo řešení problémů v sousedství, v některých také zlepšování života v něm (Moravičany, Tejnka) i občanská mobilizace (Moravičany) jakožto dopad na sousedství. Extrémní negativní dopady rozvinuté komunity, jako je exkluze některých sousedů či skupin sousedů, při rozhovorech zmíněny nebyly. Vzniklé organizace dále sousedskou komunitu rozvíjejí. Potvrdilo se, že sousedské komunity mají dopad i za hranice sousedství. Na akce v Moravičanech i Tejně chodí i ‚přespolní‘. Všechny komunity pak působí jako inspirace. U komunit se odehrávali a odehrávají aktivity, které přispívají k udržitelnosti. V Tejně fungovalo zejména v začátcích komunity sdílení a půjčování věcí. V Moravičanech je velkým projektem přetvoření farní zahrady podle permakulturních principů.

9 Závěr

Tato práce se zabývá sousedskými komunitami a komunitním rozvojem, který se v nich odehrává. Cílem práce bylo najít, klasifikovat a popsat faktory, které přispívají k rozvoji sousedské komunity. Dalším cílem bylo popsat dopady, které rozvinutá sousedská komunita může mít.

V kapitole Klíčové pojmy byly přiblíženy pojmy komunita, sousedská komunita a komunitní rozvoj. Všemi těmito pojmy se zabývalo množství autorů a existují na ně různorodé pohledy. Autorka vytvořila vlastní klasifikaci sousedských komunit na tři stupně sousedské komunity. V každém sousedství se podle této klasifikace nachází určitý stupeň sousedské komunity, který spočívá v intenzitě neformálních i formálních setkávání, hloubce a hustotě kontaktů v sousedství nebo existenci formální organizace. Udržitelnost v rámci komunitního rozvoje spočívá v rozvinutých zemích, tím pádem i v ČR, především ve snaze o rozvíjení environmentálního pilíře udržitelného rozvoje. Udržitelný komunitní rozvoj leží v minimalizaci spotřeby přírodního kapitálu a znásobování sociálního kapitálu.

Jedním z cílů práce bylo zjistit, jaké faktory přispívají k rozvoji sousedských komunit. Autorka vytvořila tabulku, která shrnuje faktory nalezené v literatuře a klasifikovala je do tří skupin. První skupinu tvoří faktory, které přispívají k motivaci rezidentů sousedskou komunitu rozvíjet. Patří do ní množství volného času, charakteristika jedince, délka pobytu v sousedství nebo problém, který se v sousedství vyskytuje. Ve druhé skupině jsou faktory, které podmiňují větší příležitost k setkávání. Je to např. architektonické rozvržení sousedství, podoba veřejného prostoru, hustota osídlení nebo bezpečnost. V poslední skupině se nachází faktory, které způsobují vyšší propojení obyvatel sousedství. Zde patří třeba homogenita obyvatel, patriotismus a tradice nebo definovatelnost hranic sousedství.

Druhou výzkumnou otázkou byly dopady, které rozvinuté sousedské komunity mají. Ty autorka rozdělila na osobní dopady, dopady na sousedství a ty, které míří i za jeho hranice. Do osobních dopadů spadá především naplňování různých sociálních i fyzických potřeb i osobní rozvoj. Na druhou stranu nároky komunity na množství času a práce mohou způsobit vyhoření. Zvyšování sociálního kapitálu, kvality života v sousedství a politická a občanská mobilizace patří mezi dopady komunity na sousedství. Při vysoké kohezi komunity může ale i způsobovat rozdělení v sousedství na ty, co jsou součástí komunity a ty, kteří nejsou. Podobný negativní dopad může být i za hranice sousedství, kdy se vymezuje vůči okolním sousedstvím. Sousedské komunity inspirují a rozvíjí i další občany z okolí. V komunitách se

odehrává též velké množství různorodých aktivit, které přispívají k udržitelnosti a udržitelnému rozvoji.

Výzkumné otázky byly zodpovězeny také u konkrétních sousedských komunit a zjištěné faktory rozvoje i dopad vztaženy k teoretické části práce. V Moravičanech byl faktorem rozvoje sousedské komunity především společný *problém* a *patriotismus*, jelikož občané chtěli společně zabránit nahrazení dlážděné návsi asfaltem. Autorka zde určila dokonce nové faktory rozvoje sousedské komunity, a to např. *seberealizaci*. Mezi významné dopady patří osobní rozvoj skrze pořádané přednášky a vytvoření prostoru pro setkávání občanů. Pro čtvrť Tejnka je zase důležité *architektonické rozložení*, *veřejný prostor*, ale opět i společný *problém* a elán *nově přistěhovalých*. Mezi dopady patří zvýšení kvality života v sousedství, seberealizace, vzájemná výpomoc i uliční slavnosti otevřené pro širší veřejnost. Sídliště Riviéra má ztížený rozvoj sousedské komunity vysokou *hustotou osídlení* a *rezidenční nestabilitou*. *Podoba veřejného prostoru* kvůli chybějícím lavičkám a jiných zařízení nevybízí k jeho aktivnímu využívání. V sousedství je skupinka aktivních rezidentů koncentrovaných kolem iniciátorky projektu Nová Riviéra, která je ochotná dál pořádat akce a komunitu rozvíjet.

10 Seznam literatury

- Agora Central Europe* [online]. 2020. Praha: Agora CE. Dostupné z: <http://agorace.cz/>
- Anthropictures. 2013. *Komunitní monitoring: Antropologický průzkum neformálních komunitních aktivit a komunitních skupin na území Prahy 14* [online]. Praha: Studio antropologického výzkumu Anthropictures. Dostupné z: http://www.anthropictures.cz/wp-content/uploads/2013/10/Komunitni-monitoring_FINAL.pdf
- Atkinson, R., Flint, J. 2004. Fortress UK? Gated communities, the spatial revolt of the elites and time-space trajectories of segregation. *Housing Studies* 19 (6), 875–892.
- Barker, R. L. 1987. *The social work dictionary*. 1. vydání. Silver Spring, MD: National Association of Social Workers.
- Bauman, Z. 2000. *Myslet sociologicky: netradiční uvedení do sociologie*. 2. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství.
- Bauman, Z. 2001. *Community: seeking safety in an insecure world*. 1. vydání. Cambridge: Polity Press.
- Bauman, Z. 2002. *Tekutá modernost*. 1. vydání. Praha: Mladá fronta.
- Blokland, T. 2009. Celebrating local histories and defining neighbourhood communities: place-making in a gentrified neighbourhood. *Urban Studies* 46 (8), 1593–1610.
- Brundtland, G. H. 1991. *Naše společná budoucnost: Světová komise pro životní prostředí a rozvoj*. 1. vydání. Praha: Academia.
- Buckner, J. C. 1988. The development of an instrument to measure neighborhood cohesion. *American Journal of Community Psychology* 16 (6), 771–791.
- Calhoun, C., Light, D., Keller, S. 1994. *Sociology*. 6. vydání. New York, NY: McGraw-Hill.
- Campbell, E., Henly, J. R., Elliott, D. S., Irwin, K. 2009. Subjective constructions of neighborhood boundaries: lessons from a qualitative study of four neighborhoods. *Journal of Urban Affairs* 31 (4), 461–490.
- Campbell, K. E., Lee, B. A. 1990. Gender differences in urban neighboring. *The Sociological Quarterly* 31 (4), 495–512.
- Campbell, K. E., Lee, B. A. 1992. Sources of personal neighbor networks: social integration, need, or time? *Social Forces* 70 (4), 1077–1100.

Centrum občanského vzdělávání. 2015. *Občanská angažovanost 2015*. Praha: Centrum občanského vzdělávání. Dostupné z: <http://www.obcanskevzdelavani.cz/obcanska-angazovanost-2015-novy-vyzkum>

Centrum pro komunitní práci [online]. 2011. Praha: Centrum pro komunitní práci. Dostupné z: <http://lh1056700.server26.viwefix.cz/>.

Clark, D.B. 1973. The concept of community: a re-examination. *Sociological Review* 21 (3), 397–416.

Coley, R. L., Kuo, F. E., Sullivan, W. C. 1997. Where does community grow? The social context created by nature in urban public housing. *Environment and Behavior* 29, 468–492.

ČSÚ. 2019. *Počet obyvatel v obcích České republiky k 1. 1. 2019* [online]. Praha: Český statistický úřad. Dostupné z: <https://tinyurl.com/obyvateleCR2019>

DeMuynck, E. 2017. Public space. In: Richardson, D., Castree, N., Goodchild, M. F., Kobayashi, A., Liu, W., Marston, R. A. (ed.) *The International Encyclopedia of Geography*. 2. vydání. New York, NY: John Wiley & Sons.

Ebbesen, E. B., Kjos, G. L., Konecni, V. J. 1976. Measuring neighborhood context for young children in an urban area. *American Journal of Community Psychology* 24 (1), 5–32.

Forrest, R., Kearns, A. 2001. Social cohesion, social capital and the neighborhood. *Urban Studies* 38 (12), 2125–2143.

Gafford, F., 2007. urban community studies. In: Ritzer, G. (ed.) *The Blackwell encyclopedia of sociology*. 1. vydání. Malden MA: Blackwell Pub.

Ganuza, E., Baiocchi, G. 2012. The power of ambiguity: how participatory budgeting travels the globe. *Journal of Public Deliberation* 8 (2), article 8.

Greenbaum, S. D. 1982. Bridging ties at the neighborhood level. *Social Networks* 4, 367–384.

Gojová, A. 2006. *Teorie a modely komunitní práce*. 1. vydání. Ostrava: Ostravská univerzita, Zdravotně sociální fakulta.

Hallman H. W. 1984. *Neighborhoods: their place in urban life*. 1. vydání. Beverly Hills, CA: Sage.

Hartl, P. 1997. *Komunita občanská a komunita terapeutická*. 1. vydání. Praha: Sociologické nakladatelství.

Hauserová, E. 2013. *Co je permakultura* [online]. Brno: PERMAKULTURA (CS). Dostupné z: <https://www.permakulturacs.cz/article/14/co-je-permakultura>

- Heaney, C. A., Israel, B. A. 2008. Social networks and social support. In: Glanz, K., Rimer, B. K., Viswanath, K. (ed) *Health behaviour and health education: theory, research, and practice*. 4. vydání. San Francisco CA: Jossey-Bass.
- Hillery, G. 1955. Definitions of community: areas of agreement. *Rural Sociology* 20 (2), 111–123.
- Hoff, M. D. 1998. Sustainable community development: origins and essential elements of a new approach. In: Hoff, M. D. (ed.) *Sustainable community development: studies in economic, environmental, and cultural revitalization*. 1. vydání. Boca Raton, FL: Lewis.
- Hrubeš, M. 2013. Proč participovat. In: Social Watch ČR, Ekumenická akademie, Nesehnutí. *Rozhodujme o svém městě*. Praha: Ekumenická akademie.
- Congress for the New Urbanism. 2000. Charter of the new urbanism. *Bulletin of Science, Technology & Society* 20 (4), 339–341.
- Chaskin, R. J., 1997. Perspectives on neighborhood and community: a review of the literature. *Social Service Review* 71 (4), 521–547.
- IACD. 2017. *About* [online]. Glasgow: IACD. Dostupné z: <https://www.iacdglobal.org/about/>
- Institut komunitního rozvoje* [online]. 2017. Ostrava: IKOR. Dostupné z: <http://www.ikor.cz/>
- Keller, J. 1996. komunita. In: Petrušek, M., Vodáková, A. (ed.) *Velký sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Karolinum.
- Kennet, P., Forrest, R. 2006. The neighbourhood in a European context. *Urban Studies* 43 (4), 713–718.
- Kerslake, L., Haskins, A., Holmes, J., Johnson, N., Nandy, L., Sandys, L., Taylor, S., Wills, J. 2018. *Findings from the Commission on the future of localism: summary report*. London: Locality.
- Kinkor, M. 2003. Komunitní práce. In: Matoušek, O. (ed.) 2003. *Metody a řízení sociální práce*. 1. vydání. Praha: Portál.
- Kotačka, L. 1996. sousedství. In: Petrušek, M., Vodáková, A. (ed.) *Velký sociologický slovník*. 1. vydání. Praha: Karolinum.
- Kuo, F. E., Sullivan, W. C., Coley, R. L., Brunson, L. 1998. Fertile ground for community: inner-city neighborhood common spaces. *American Journal of Community Psychology* 26 (6), 823–851.
- LaMacchia, R. A., Marx, R. W., Sobel, J. 1994. *Geographic areas reference manual*. U.S. Department of Commerce.

- Lamačová, J., Opršal, Z. 2011. Komunitní rozvoj. In: Dušková, L., Harmáček, J., Krylová, P., Opršal, Z., Syrovátka, M., Šafaříková, S. a kolektiv. *Encyklopedie rozvojových studií*. 1. vydání. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Lee, B. A., Campbell, K. E., Miller, O. 1991. Racial differences in urban neighboring. *Sociological Forum* 6 (3), 525–550.
- MacIver, R.M. 1924. *Community: A Sociological Study*. London: Macmillan.
- Maguire, B., Hagan, P. 2007. Disasters and communities: understanding social resilience. *The Australian Journal of Emergency Management* 22 (2), 16–20.
- Majka, T. J., Donnelly, P. G. 1988. Cohesiveness within a heterogeneous urban neighborhood: implications for community in a diverse setting. *Journal of Urban Affairs* 10 (2), 141–159.
- Merry, S. E. 1984. Rethinking gossip and scandal. In: Black, D. (ed.) *Toward a general theory of social control, volume 1*. 1. vydání. New York NY: Academic Press.
- Moravičanské okrašlovací spolek. 2020a. In: *Facebook* [online]. Dostupné z: <https://www.facebook.com/moravicanskeokraslovacispolek/>.
- Moravičanské okrašlovací spolek* [online]. 2020b. Moravičany: Moravičanské okrašlovací spolek. Dostupné z: <http://moravicanskeokraslovaci.cz/>
- MPSV. 2020. *Komunitní plánování - věc veřejná (průvodce): Jak zjistit co lidé opravdu chtějí? Jak zlepšit život v obci?* [online]. Praha: MPSV ČR. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/komunitni-planovani-vec-verejna-pruvodce->
- Musil, J. 1967. *Sociologie soudobého města*. 1. vydání. Praha: Svoboda.
- Nawrath, M. 2020. *Plánování tvorby a obnovy veřejných prostranství* [online]. Brno: Centrum občanského vzdělávání. Dostupné z: <http://www.participativnimetody.cz/planovani-tvorby-a-obnovy-verejnych-prostranstvi.html>
- Nová Riviéra* [online]. 2020. Frýdek-Místek: Nová Riviéra. Dostupné z: <https://novariviera.cz/>.
- Občanská iniciativa Zachovat náves v Moravičanech. 2018. *O co nám jde* [online]. Moravičany: Občanská iniciativa Zachovat náves v Moravičanech. Dostupné z: <https://zachovatnaves.webnode.cz/o-co-nam-jde/>
- Ohmer, M. L. 2008. The relationship between members' perceptions of their neighborhood organization and their involvement and perceived benefits from participation. *Journal of Community Psychology* 36 (7), 851–870.

- Ombudsman – veřejný ochránce práv. 2017. *Když je soused sousedovi „vlkem“* [online]. Praha: Kancelář veřejného ochránce práv. Dostupné z: <https://www.ochrance.cz/aktualne/tiskove-zpravy-2017/kdyz-je-soused-sousedovi-vlkem/>
- Pascoe, J., Howes, M. 2017. A growing movement: motivations for joining community gardens. *WIT Transactions on Ecology and the Environment* 226. 381–389.
- Putnam, R. D. 1995. Bowling alone. *Journal of Democracy* 6 (1), 65–78.
- Putnam, R.D. 2001. *The Prosperous Community: Social Capital and Public Life* [online]. Washington, D.C.: The American Prospect, Inc. Dostupné z: <https://prospect.org/infrastructure/prosperous-community-social-capital-public-life/>
- Reichel, J. 2008. *Kapitoly systematické sociologie*. 2. vydání. Praha: Grada.
- Richardson, L. 2008. *DIY Community Action: Neighborhood problems and community self-help*. 1. vydání. Bristol: Bristol University Press.
- Riger, S., Lavrakas, P. J. 1981. Community ties: Patterns of Attachment and Social Interaction in Urban Neighborhoods. *American Journal of Community Psychology* 9 (1), 55–66.
- Roseland, M. 2000. Sustainable community development: integrating environmental, economic, and social objectives. *Progress in planning* 54 (2), 73–132.
- Sadovská Halamová, J. 2014. *Psychologický zážitok komunity*. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci.
- Sampson, R. J. 1988. Local friendship ties and community attachment in mass society: a multilevel systemic model. *American Sociological Review* 53 (5), 766–779.
- Sdružení Tejnka* [online], 2019. Praha 6: Sdružení Tejnka. Dostupné z: <https://tejnka.cz/>.
- Shaw, D., Cumbers, A., McMaster, R., Crossan, J. 2018. Scaling up community action for tackling climate change. *British Journal of Management* 29, 266–278.
- Simpson, G. 1937. *Conflict and community: a study in social theory*. New York, NY: T.S. Simpson.
- Stacey, M. 1969. The myth of community studies. *British Journal of Sociology* 20 (2), 134–147.
- Swaroop, S., Morenoff, J. D. 2006. Building community: the neighborhood context of social organization. *Social Forces* 84 (3), 1665–1695.
- Talen, E. 1999. Sense of community and neighbourhood form: an assessment of the social doctrine of new urbanism. *Urban Studies* 36 (8), 1361–1379.

- Taylor, M. 2018. Communities in governance in a neoliberal age. In: Kenny, S., McGrath, B., Phillips, R. (ed.) *The Routledge handbook of community development*. 1. vydání. New York NY: Taylor & Francis.
- Theodori, G.L. 2005. Community and community development in resource-based areas: operational definitions rooted in an interactional perspective. *Society and Natural Resources: A Summary of Knowledge* 18, 661–669.
- Umberson, D., Montez, J. K. 2010. Social relationships and health: a flashpoint for health policy. *Journal of Health and Social Behaviour* 51 (S), S54–S66.
- Unger, D. G., Wandersman, A. 1982. Neighboring in an urban environment. *American Journal of Community Psychology* 10 (5), 493–509.
- Unger, D. G., Wandersman, A. 1985. The importance of neighbors: the social, cognitive, and affective components of neighboring. *American Journal of Community Psychology* 13 (2), 139–169.
- Völker, B., Flap, H., Lindenberg S. 2007. When are neighbourhoods communities? community in Dutch neighbourhoods. *European Sociological Review* 23 (1), 99–114.
- Wampler, B. 2007. A guide to participatory budgeting. In: Shah, A. (ed.) *Participatory Budgeting*. Washington, DC: The World Bank.
- Wellman, B. 2005. Community: from neighborhood to network. *Communications of the ACM* 48 (10), 53–55.

Přílohy

Příloha 1: Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu

Informovaný souhlas s účastí ve výzkumu

Informace o výzkumu: Výzkum je součástí bakalářské práce „Udržitelný komunitní rozvoj v ČR se zaměřením na sousedské komunity“ na katedře rozvojových a environmentálních studií PŘF Univerzity Palackého v Olomouci.

Výzkum provádí Marie Ambrozková

kontakt: +420 775 613 787, marie.ambrozkova01@upol.cz

Vedoucím práce je Mgr. Martin Schlossarek, Ph.D.

kontakt: +420 737 989 899, schlossarek.m@gmail.com

Cílem výzkumu je zjistit proces vzniku a rozvoje vybraných komunit, faktory, které k tomuto vzniku a rozvoji napomohli a jaké mají tyto komunity dopad.

Výzkum bude probíhat metodou polostrukturovaného rozhovoru.

Prohlášení

Já níže podepsaný/-á potvrzuji, že

- a) jsem se seznámil/-a s informacemi o cílech a průběhu výše popsaného výzkumu (dále jen „výzkum“);
- b) dobrovolně souhlasím s účastí své osoby v tomto výzkumu;
- c) rozumím tomu, že se mohu kdykoli rozhodnout ve své účasti na výzkumu nepokračovat;
- d) souhlasím s pořízením zvukového záznamu z rozhovoru, zveřejněním výsledků výzkumu v bakalářské práci Marie Ambrozkové (dále jen „práce“), případně v dalších odborných publikacích, použitím doslovných citací částí rozhovoru a uchováním zvukového záznamu a jeho přepisu;

Souhlasím se zveřejněním svého jména v práci (ano/ne):

Datum:

Podpis:

Příloha 2: Scénář rozhovoru

Scénář rozhovoru

Udržitelný komunitní rozvoj v ČR se zaměřením na sousedské komunity, Marie Ambrozková

Úvod:

- *Představení sebe, práce*
- *Cíl výzkumu: zjistit jaké faktory ovlivňují vznik a rozvoj komunit a jaké jsou jejich dopady*
- *Rozhovor bude nahráván na telefon a použit pouze pro účely závěrečné práce. Bude trvat asi hodinu až hodinu a půl.*
- *Můžu vás uvádět v práci jménem?*
- *Vysvětlení udělení souhlasu s výzkumem a nahráváním, podpis souhlasu*

Úvodní otázky

1. Představte prosím sebe a co děláte ve vaší komunitě.

2. Představte mi Vaše sousedství.

2.1. Představte sousedství z hlediska prostoru.

velikost, hranice, významné místa veřejného prostoru a jak veřejný prostor vypadá

2.2. Představte sousedství z hlediska obyvatelstva.

věk, zaměstnání, vzdělání, SES, délka pobytu)

2.4 Jaké služby a organizace v sousedství máte?

kostel, obchod, kadeřnictví, spolek myslivosti, kroužek pro děti apod.

2.5 Jaké události se tu konají? Čím je sousedství typické? Jaká je jeho historie?

Které faktory přispěly ke vzniku a rozvoji daných sousedských komunit?

3. Vznik komunity

3.1 Jaké byly vztahy mezi sousedy před vznikem komunity? (kde se potkávali, jak často, společné aktivity?)

3.2 Proč jste se rozhodli založit komunitu/spolek/sdružení? (co vy osobně?)

3.3 Jak probíhali vaše začátky, samotné založení komunity?

3.4 Jací lidé stáli u zrodu komunity? Můžete mi o nich něco říct?

3.5 Jakou roli hráli starousedlíci? Jakou roli hráli nově příchozí?

4. Rozvoj komunity

4.1 Jaké významné události, milníky se udály v životě vaší komunity?

4.2 Jaké těžkosti vás potkaly? S jakými problémy se potýkáte? Jak jste je vyřešili / jak je řešíte?

Jak externí (potíže s vedením obce, ostatními sousedy, jinými sousedstvími), tak interní (vztahy v komunitě, pasivita členů) těžkosti a problémy

4.3 Co vás v komunitě spojuje? Co máte společného?

koníčky, zájmy, charakteristiky (věk, pohlaví, zaměstnání, vzdělání, ...)

Jaké dopady mají sousedské komunity na své okolí i samotné členy komunit?

5. Dopady komunity na okolí

5.1 Co je činností komunity?

Akce, setkání, jaká témata řeší, co dělali, co plánují do budoucna

5.2 Jak tato činnost ovlivňuje sousedství?

Zásahy do veřejného prostoru, řešení problémů v sousedství...

5.3 Jaký má komunita dopad na okolní sousedství?

Akce s dosahem za hranice sousedství, objevují se přespolní na vašich akcích?

5.4 S jakými pozitivními a negativními ohlasy a reakcemi jste se potkali?

Tisk, obec, lidé v obci a okolí

6. Dopady komunity na její členy

6.1 Jak byste popsal/a vztahy mezi členy komunity?

6.2 Co přináší vám a lidem co se do ní zapojují? Jaké těžkosti jsou naopak se zapojením do komunity spojené?

6.3 Co jste se díky práci v komunitě naučil/a?

6.4 Co jste musel/a pro komunitu obětovat?

Závěr

Zapomněla jsem na něco? Chcete něco dodat?

Chtěl/a byste se na něco zeptat?

Děkuji za rozhovor a poskytnuté informace. Výstupem bude praktická část v mé bakalářské práci. Pokud chcete, pošlu Vám po napsání část o Vaší komunitě, abyste to mohl/a schválit.